

DE LAATSTE TEMPEL

Kees Niestadt

Voorafgaand aan dit verhaal:

“Het gemaal”, oktober 1992

Beide verhalen kunnen onafhankelijk van elkaar worden gelezen.

© Copyright Kees Niestadt, 2010

home.kpn.nl/kees.niestadt

Voor we beginnen ...

... moet ik je nog een paar dingen vertellen. De optekenaar van mijn verhaal was het daar eigenlijk niet mee eens; hij houdt niet van voorwoorden en inleidingen. Maar toen ik beloofd had dat het niet meer dan één bladzij zou worden ging hij morrend akkoord.

Allereerst over mezelf. Ik ben nu ... nou ja, laten we zeggen dat mijn leeftijd nog met een vier begint. Lang geleden heel kort getrouwd geweest, maar na een jaar of drie begrepen we allebei niet meer waarom, en zijn we in goede orde uit elkaar gegaan. Kinderen waren er ook niet, zodat ze daarna definitief uit mijn leven verdwenen is.

Ik werk al jaren bij een middelgroot bedrijf, waar ik ingewikkelde dingen met computers doe. Momenteel nog maar vier dagen per week. Er zijn nog meer interessante zaken in het leven, en het geld heb ik niet zo hard nodig, want ik leef vrij sober.

Dit stukje overlezend realiseer ik me dat ik er uit begin te zien als een *loser*, en daarom haast ik me nu te vertellen dat ik een jaar of wat geleden een leuke vriendin heb leren kennen. De manier waarop was een heel vreemde gebeurtenis, die beschreven is in "Het Gemaal".

Lisette, een paar jaar jonger dan ik, is psychologe van haar vak, en een goeie, durf ik wel te zeggen. Tegenwoordig treedt ze af en toe in de publiciteit. Ze schrijft een column in een bekend weekblad, en is al een paar maal uitgenodigd in tv-programma's. Vooral omdat haar ideeën nogal onconventioneel zijn, maar wel uitstekend passen in de geest van deze tijd. Eerlijk gezegd heb ik weleens moeite om haar denkbeelden te accepteren, maar keer op keer gebeuren er dingen waaruit blijkt dat ze gelijk heeft.

Of we weleens ruzie hebben? Ja, natuurlijk. Als zij het gevoel heeft dat ik haar als een klein kind behandel (doe ik nooit!). Of als ik de indruk krijg dat ze me als een interessant psychologisch object beschouwt.

We zijn overigens gewoon vrienden, *just friends*, gebleven. We hebben ook elk ons eigen huis. Dat wilden we allebei zo, en als het onderwerp weer eens ter sprake komt bevestigen we dat ook allebei om het hardst.

Iets te hard, denk ik soms wel eens. Maar laat ik niet op de zaken vooruitlopen.

Zoals gezegd, onze kennismaking ging gepaard met een paar rare voorvallen. Later konden we nauwelijks meer geloven dat het echt gebeurd was. Zoiets maak je maar één keer in je leven mee.

Dachten we. Totdat ik op een regenachtige middag in een oud archief dat middeleeuwse boek onder ogen kreeg.

Maar genoeg gepraat. Die ene bladzij is al vol en het wordt zo langzamerhand tijd voor actie.

Bert Ouddorp

I

Met zorg en eerbied legden de witgehandschoende handen het boek voor me neer.

Ik voelde een lichte opwinding. Hier voor me lag een achthonderd jaar oud pak perkament, handgeschreven met krullerige letters. En ik mocht het inzien! Ik mocht erin bladeren, en kennis nemen van teksten die een monnik heel lang geleden zorgvuldig aan dat perkament had toevertrouwd.

Met witte handschoentjes aan, en in de hoek van het vertrek een archiefmedewerker die me niet uit het oog verloor, dat wel.

Ik was op zoek naar de allereerste gegevens over het ontstaan van polders in ons landschap. Geschiedenis is een van m'n vele hobby's, waar ik zo nu en dan wat tijd aan besteed. Op een website was ik het archief tegengekomen en had ik dit boek ontdekt.

Eigenlijk durfde ik er eerst niet zo goed op af te gaan. Zo'n eerbiedwaardig oud pand binnenstappen en vragen een kostbaar stuk te mogen inzien, gewoon omdat ik dat leuk vond. Dit was iets voor wetenschappers, maar toch niet voor mij.

Maar nadat Lisette me eens tijdens een meningsverschil op scherpe toon had gevraagd waarom ik eigenlijk nooit iets afmaakte, besloot ik de knoop door te hakken. En het rare was dat niemand het gek vond. Ik maakte een telefonische afspraak met een vriendelijke mevrouw, en de medewerker die het boek voor me op ging zoeken leek het zelfs leuk te vinden. Natuurlijk heb ik dat nooit aan mijn vriendin verteld, want ik hoorde het haar al zeggen: “Zie je nou wel. Was dat nou zo moeilijk?”

Terwijl de regen langs de glas-in-loodraampjes van het monumentale gebouw stroomde, begon ik de tekst te bestuderen. Dat viel niet mee. In het begin kostte het al moeite om de letters te herkennen. Begeesterd door een heilig vuur om een zo mooi mogelijk werkstuk af te leveren, had de monnik moeite noch lezer gespaard. Met wat minder krullen waren zowel hij als ik eerder klaar geweest.

Maar na een regel of tien begon het te wennen en kon ik me gaan concentreren op de tekst zelf. Het was geschreven in het Latijn; dat wist ik wel en ik had me er ook redelijk goed op voorbereid. De archivaris was zo attent geweest nog een woordenboek op tafel neer te leggen, en met wat moeite lukte het me om de eerste zinnen te ontcijferen.

Maar dat leverde een teleurstelling op. Eerst snapte ik helemaal niet waar de schrijver het eigenlijk over had. In ieder geval niet over polders, maar over een mij onbekend landschap met heuvels en bossen.

Ik begon nogeens overnieuw, en langzamerhand drong het tot me door dat er iets niet klopte. “Deze tekst”, zo schreef de ijverige monnik, “is een afschrift van een document, geschreven in het jaar XXIV onzes Heeren, door de Romein Julius Viator. Het handelt over de reizen die hij gemaakt heeft in de centrale gebieden van Europa.”

Dat was het dus. De archiefmedewerker had me het verkeerde boek gebracht. Ik wilde hem al van zijn vergissing in kennis stellen toen ik bedacht dat ik nu net zo goed eens kon kijken wat Julius allemaal te vertellen had.

Dat was een heleboel. Hij was een aantal malen meegetrokken met Romeinse legers en had daarvan uitgebreide verslagen gemaakt. Een soort oorlogscorrespondent? Een secretaris van de legeraanvoerder? Dat werd niet helemaal duidelijk. De keuze van zijn onderwerpen liep nogal uiteen. Er werden militaire zaken besproken, zoals de aard van de landschappen, de grootte van de verdedigingstroepen en hun technieken. Maar dan

ging de schrijver plotseling weer over op culturen, godsdiensten en middelen van bestaan. Dat alles aangevuld met sappige anekdoten over zijn ontmoetingen met de, in zijn ogen, onderontwikkelde volken.

Ik stond al op het punt het boek te sluiten, toen mijn oog viel op regels die geschreven waren in een mij onbekende taal.

“In het zuidoosten van Marthetië”, leidt Julius dit hoofdstuk in, “leeft een merkwaardig volk. Zij roepen niet Wodan aan, zoals de meeste barbaren, maar aanbidden een vreemde god, die gediend wordt door priesteressen.”

Ik had geen idee waar ik Marthetië moest zoeken, maar volgens de monnik zou het dus ergens in midden-Europa moeten zijn.

“Dit volk, dat zichzelf Comarli noemt” ging de tekst verder, “spreekt een heel aparte taal, zoals die nergens in de omgeving voorkomt.” Het onderwerp lijkt de schrijver nogal bezig te houden, want hij heeft er een uitgebreide studie van gemaakt. Bladzijden zijn gevuld met zinnen die hij heeft genoteerd.

“Ik heb het opgeschreven zoals het klonk” zegt Julius. In het begin staat de vertaling bij de zinnestjes vermeld, maar later was hij daar niet meer aan toe gekomen. Wellicht waren zijn superieuren meer geïnteresseerd in militaire details dan in taalkundige verhandelingen.

Gefascineerd staarde ik naar het perkament. Dit onderwerp leek me veel interessanter dan die middeleeuwse polders. Ik stond op en liep naar de archivaris. Op mijn mededeling dat hij zich in het boek vergist had putte hij zich uit in verontschuldigheden. Maar toen ik vertelde wat ik dan wel had gekregen trok hij bleek weg.

“Julius Viator? Een uiterst kostbaar handschrift. Dat had ik u nooit in handen mogen geven.”

Mijn opmerking dat ik er erg voorzichtig mee was geweest scheen niet veel te helpen. Bij de vraag die ik hem nog wilde voorleggen schatte ik mijn kansen dan ook niet hoog in.

“Er zijn een stuk of tien bladzijden die me bijzonder interesseren. Is er een mogelijkheid om daar kopietjes van te krijgen?”

Al halverwege de zin begon hij beslist nee te schudden. Dat deden ze nooit. Het licht zou de werken kunnen doen verbleken.

Ik deed nog een poging door erop te wijzen dat het erg belangrijk was voor een taalkundig onderzoek dat ik wilde gaan doen. Maar het bleef nee. Kennelijk wilde hij van het gezeur af zijn, want hij besloot met “Vraagt u het maar aan de directeur.”

Genoemde functionaris bleek meteen tijd voor me te hebben. Het was een dame van middelbare leeftijd, die me deed denken aan een oude schooljuf waar ik vroeger weleens nachtmerries van had. Ik vreesde dat ze me er bij het woord “kopietjes” meteen uit zou trappen, en daarom pakte ik het wat anders aan.

“U heeft buitengewoon interessante stukken in uw collectie. Ik kwam zojuist een Romeinse beschrijving tegen van een vreemde taal, die aan het begin van de jaartelling in centraal Europa werd gesproken.”

Aangemoedigd door een plotselinge blik van interesse in haar blik gaf ik nog een paar smeulige details, en vertelde toen dat ik een studie van die taal wilde gaan maken. Natuurlijk begreep ik dat kopiëren geen optie was, maar ik vroeg me af hoe ik het dan zou moeten aanpakken.

“Mmm, dat is lastig. Maar misschien is er nog een andere oplossing.”

Het bleek dat ze bezig waren met een uitgebreid programma om het hele archief te

digitaliseren. Alle stukken zouden bladzij voor bladzij gefotografeerd worden en via internet beschikbaar worden gemaakt. Een meerjarenoperatie, en Julius zou op z'n vroegst over twee jaar aan de beurt zijn. Maar toen keek ze me samenzweerderig aan.

“Ik zou ervoor kunnen zorgen dat het met voorrang wordt behandeld. Dan kan het over een week of twee op de site staan.”

Ik bedankte haar uitgebreid en vroeg me af of die oude schooljuf misschien bij nader inzien toch ook aardiger was geweest dan ik vroeger dacht.

Tien dagen daarna kreeg ik een mailtje met de vriendelijke groeten van de archiefdirecteur. Even later was m'n printer ijverig bezig de bladzijden van Julius' boek op mijn bureau te schuiven.

Tot laat in de avond was ik in de weer geweest met mijn nieuwe aanwinst. Eerst had ik de complete tekst uitgetikt, want ik begon de kriebels te krijgen van die middel-eeuwse krulletjes. En nu zat ik gebogen over Julius' taalles van het Comarli.

Hij zei dat hij het had opgeschreven zoals het klonk. Dat wilde dus zeggen dat ik de Latijnse uitspraak moest aanhouden. Die is niet heel moeilijk en ik probeerde een paar zinnestukjes hardop te lezen. In het begin was de Latijnse vertaling er onder gezet, dus dat gaf me een aanknopingspunt.

Het begon met een nogal krijgslustige oproep tot de strijd.¹

“Comarsi oive, tacvadvir camar dvirve v camvadvir comen orve.”

“Mijn vrienden, neemt jullie wapens op en strijdt tegen onze vijand.”

Echt iets voor een Romein, om met zo'n onderwerp te beginnen. Het viel me een beetje tegen van Julius, die ik wegens zijn brede belangstelling toch hoog ingeschat had. Bij het verder studeren werd mijn aandacht voortdurend teruggetrokken naar die eerste zin. Ik sprak hem nog een paar maal uit, en ik voelde daarbij tot m'n verbazing een toenemende irritatie.

Een half uur later was die zelfs uitgegroeid tot een nogal agressieve stemming. Pogingen om mezelf weer in balans te brengen mislukten; een ommetje door de nachtelijke straten, een kopje rustgevende kruiden thee en een yoga-oefening hadden geen effect. Tenslotte kroop ik moe en ontevreden in bed en viel in een onrustige slaap. Zelfs die was me niet gegund, want ik had een buitengewoon heldere droom.

De mannen om me heen waren nerveus. Gehuld in grof geweven, korte mantels, met speer of pijl en boog in de aanslag en sommigen met een strijdbijl onder handbereik, hielden ze zich op aan de bosrand, nog juist tussen de machtige woudreuzen.

Ze verwachtten een vijand, dat was duidelijk. Af en toe liep iemand een eindje het open land voor ons op, om te zien of die al in aantocht was, maar werd dan onmiddellijk teruggeroepen, uit vrees dat hij onze aanwezigheid zou verraden.

Achter me klonk een stem: “Hé, Padu!” Ik draaide me om en zag de hoofdman, met een bezweet gezicht naar me toe komen.

1) Over de uitspraak: Julius gebruikte de Latijnse fonetische notatie. De uitspraak is dus zoals in die taal. Merk op dat de *c* steeds als *k* klinkt, óók voor een *e* of *i*. De *v* klinkt meestal als de Nederlandse *oe*, op een paar uitzonderingen na, zoals bijvoorbeeld in de uitgang *-ve*, waar hij gewoon als een *v* klinkt. De klemtoon ligt doorgaans op de laatste lettergreep van het woord, behalve bij korte uitgangen als *-ve*, *-ar* en *-i*, waar hij op de voorlaatste lettergreep komt. De vragende vorm komt niet tot uiting in de woordvolgorde, maar alleen in de oplopende toonhoogte aan het eind van de zin, net als in het modern Nederlands.

“Padu, ga naar de top van de heuvel en kijk of je ze in de verte kunt zien. Ik denk dat ze uit het zuidwesten komen. Maar blijf tussen de bomen en vertoon je niet.”

Ik realiseer me nu dat hij weliswaar in een vreemde taal sprak (die uit Julius' geschrift?), maar dat ik toch precies begreep wat hij zei.

Het woud grensde aan de zuidkant aan een open vlakte, begroeid met heide en een paar eenzame berken. Naar het westen toe liep het land wat omhoog, en vormde een lage, beboste heuvel, van de rest van het woud gescheiden door een open strook grond. Op m'n buik kruipend stak ik die over en begon dan, tussen de bomen en af en toe struikelend over uitlopers van braamstruiken, de heuvel te beklimmen. Het was warm en doodstil. Het hele woud leek in een diepe slaap te zijn.

Aangekomen op de top legde ik mijn wapenrusting, die zwaar op mijn schouders drukte, even af en tuurde naar het westen en het zuiden. We verwachtten een kleine verkenningseenheid van de soldaten uit het zuiden, de Romanar, en wilden ze op een stevig onthaal trakteren. De warme lucht trilde boven de heidevelden. Ver weg liep een hert, loom, zich onbedreigd wetend. Maar verder was er niets en niemand te zien.

Uit oostelijke richting klonken plotseling doffe geluiden, aanzwellend tot een ritmisch gestamp dat de grond deed trillen. Vanachter een bocht in de bosrand verscheen een horde van wel twintig zwaar bewapende en van schilden en helmen voorziene ruiters. De vijand had ons plan doorzien en was, via een omtrekkende beweging, met een veel grotere legermacht komen opzetten.

De aanvoerder had mijn makkers ontdekt en gaf het sein tot de aanval. Er volgde een bloedige strijd. Nog veel meer ruiters doken op, gevolgd door voetvolk. Ik begreep dat onze mannen weinig kans hadden tegen deze overmacht, en kon slechts hopen dat enkelen van hen zouden weten te ontkomen.

Na enige tijd werd het rustiger. De troepen verzamelden zich in het veld tussen de heuvel waar ik stond, en het woud. Er klonken een paar bevelen in de taal van de Romanar, die ik een beetje kon verstaan. Het was een zwaar bewapend, krijgslustig volk, dat onze streken al tientallen jaren probeerde bij hun rijk in te lijven, maar daarbij voortdurend op hevig verzet stuitte.

De soldaten begonnen tenten op te zetten. Na een uur was de vlakte voor mij veranderd in een groot legerkamp. De weg naar mijn geboortegrond was afgesloten.

Opnieuw klonken bevelen. “Marcus, neem tien man mee en doorzoek die heuvel. Ik heb geen zin om vannacht door een stel barbaren verrast te worden.”

Ik voelde mijn hart in m'n keel kloppen en begon uiterst voorzichtig aan de andere kant naar beneden te klauteren. Een smalle strook bos verbond de heuvel met het woud in het westen. Dat was mijn kans. Dieper en dieper trok ik het woud in. De geluiden van de vijandelijke soldaten raakten steeds verder verwijderd. Ik was voorlopig veilig.

Maar ik maakte me grote zorgen over mijn kameraden, was mijn wapenuitrusting kwijt, had honger en voelde me diep ellendig. Op een kleine open plek tussen dicht struikgewas ging ik even liggen, en viel meteen in een diepe slaap.

Ik werd wakker doordat een merel, hoog boven me in een boom, zijn ochtend-repertoire begon door te nemen. Het duurde geruime tijd voor het tot me doordrong dat ik in mijn eigen huis was. De sfeer van de droom hing nog helemaal om me heen. Zo sterk zelfs, dat ik uiterst behoedzaam opstond om maar geen geluid te maken. Pas na een douche, een uitgebreid ontbijt en twee koppen sterke koffie lukte het me om mijn gedachten weer wat op orde te brengen.

II

“Geloof jij in toverspreuken?”

We stelden elkaar wel vaker gekke vragen, en ze verblikte niet.

“Dat hangt ervan af. Kleine rondvluchtjes op mijn bezem gaat al vrij goed, maar mensen in kikkers veranderen wil nog maar niet vloten. Al zou ik daar met jou af en toe weleens behoefte aan hebben.”

Het zijn vaak kleine details die je in iemand aantrekken. Ik keek opzij naar mijn wandelgenoot en voelde me een beetje warmer worden. We liepen op het strand, een aarzelend zonnetje vóór en een stevige wind achter. Met dat doorgewaaide haar en die opgetogen blik zag ze er lief en jong uit.

“Als je al zover bent als jij”, merkte ik op, “dan kun je inderdaad gaan proberen de wereld om je heen te veranderen. Maar ik ben maar een beginnertje en heb m'n handen nog vol aan mezelf.”

Het tij begon net weer op te komen, maar het strand was nog breed en lag bezaaid met hopen aanspoelsel. Er scharrelden meeuwen in rond. Langs de waterlijn renden drienigige strandlopertjes. Het zag er uit als snel rollende balletjes.

Lisette bukte om een schelp op te rapen. Het was een klein horentje, geel en kalkachtig.

“Een fossiel. Heeft tachtigduizend jaar geleden geleefd. Voedsel gezocht, zich verdedigd tegen vijanden en voor nageslacht gezorgd. En een stukje van dat leven is hier nog steeds tastbaar aanwezig.”

Mijmerend staarden we naar het schelpje. Maar ze was mijn vraag toch niet vergeten.

“Mmm ... geloof ik in toverspreuken ...”

“Misschien druk ik me verkeerd uit. Ik bedoel woorden die zo'n kracht hebben dat ze iets met je doen. Net zoiets als ... mantra's, bijvoorbeeld.”

“Ah, bedoel je dat ... Woorden hebben natuurlijk geen kracht van zichzelf. Maar je kunt ze er wel mee opladen. Als je maar vaak genoeg tegen een kind zegt dat een spin iets engs is, zal het bij het horen van dat woord vanzelf de kriebels krijgen.”

“En z'n hele leven houden, tenzij hij jouw hulp inroept misschien.”

“Of nog langer” antwoordde ze. “Maar vertel eens, Bert, hoe kom je zo diepzinnig vandaag?”

Ik deed uitgebreid verslag van mijn taalkundige studie, en de vreemde droom. Vooral die laatste had haar interesse. Ze wilde er allerlei details van weten. Droomde ik in kleuren? Hoe voelde het? Waar deed het me aan denken?

Even was ik bang dat ze in de stand “vakmatig” was geschoten. Maar dat viel gelukkig mee; haar belangstelling was wel degelijk op mij gericht, en ik meende zelfs wat spoortjes emotie te zien. Wat ze vervolgens weer gauw met een schertsende opmerking probeerde te maskeren.

“Ja, ja. Enge boekjes lezen en nachtmerries krijgen. Ik kan je ook geen moment uit het oog verliezen. Misschien moet je eens gaan praten met een ... psycholoog of zo.”

“Ik ken er een” zei ik, “maar daarmee praat ik liever over andere dingen. En ze heeft zelf ook wel eens rare dromen gehad. Nog veel gekker dan dit. Dat wil je niet weten.”

De opkomende vloed knabbelde stukje voor stukje het strand op, en ineens was hij bij onze voeten beland. Met een kreet sprongen we opzij. Daar bleven we staan, hand in hand en nog nahijgend en lachend.

“Wat denk je, heeft ze ook wel eens van jou gedroomd” vroeg mijn vriendin. En toen

wist ik even zo gauw geen antwoord meer.

Een strandwandeling kan heel ontspannend werken, en op de terugweg, in mijn bescheiden autootje, was de sfeer dan ook tamelijk soezerig.

Lisette zei te hopen dat ik nog even wakker zou blijven tot we thuis waren, waarop ik antwoordde dat ze me maar moest overhoren over het stuk van Julius. Mijn uitgetikte versie lag toevallig in het dashboardkastje.

Ze haalde het meteen tevoorschijn en begon de Latijnse inleiding hardop voor te lezen. Het klonk indrukwekkend. Alsof de oude Julius zelf aan het woord was.

“Tjee, waar heb je dat geleerd?”

“O gewoon, gymnasium alfa. Ik had wel lol in die oude talen.”

De vreemde taal die de Romein vervolgens beschreef gaf toch wat meer moeite. Ze struikelde over de woordjes en worstelde met de klemtoon. Maar ze is een doorzetter, en rustte niet voor ze een in haar idee redelijke uitspraak had bereikt. Elke zin las ze zo'n keer of tien op, en ik begon al een beetje spijt te krijgen van mijn suggestie.

“Mv bicvm sa sitv tvrtv ... Mv bicvm ...”

Pas na een paar minuten drong het tot me door dat het stil geworden was. Ik keek opzij. Ze was in slaap gevallen. Niet zo vreemd, want daar zat ik zelf ook tegen te vechten. Gelukkig reden we net de straat in waar haar flat stond. Na de auto geparkeerd te hebben klopte ik zachtjes op haar schouder. Maar ze reageerde niet.

Een beetje besluiteloos keek ik rond. Ik gunde haar van harte die welverdiende rust, maar deze plek leek me niet zo handig. Wat moest ik doen? Ik kon haar toch moeilijk naar binnen dragen. Voor de ingang stonden een paar burenen met elkaar te kletsen. Dat zou heel wat opzien baren.

Ik begon zachtjes tegen haar te praten, zei dat ze thuis was, dat ik thee voor haar zou gaan zetten, en meer van dat soort dingen. Gelukkig, dat werkte. Na een paar minuten opende ze eindelijk haar ogen en keek versuft in het rond.

“Je hebt even een dutje gedaan, meisje. Maar we zijn er inmiddels. Ga je mee naar binnen?”

Ze knikte alleen maar. De burenen hadden hun gesprek gelukkig beëindigd, en in de verlaten hal stond de liftdeur uitnodigend voor ons open. Boven hielp ik haar zorgzaam met haar jas en installeerde haar op de bank.

“Je bent moe hè? Als je liever wil gaan uitrusten, dan ga ik nu gewoon naar huis.”

Ze schudde van nee. Ineens liepen er tranen over haar wangen. Ik stond er een beetje hulpeloos bij.

“Zo'n akelige droom. Ik was in een onbekend huis dat er vreemd uitzag. Iedereen was heel vriendelijk voor me, maar ik voelde me zo verschrikkelijk opgesloten en eenzaam.”

Ik ging naast haar zitten en pakte haar hand vast. Praten helpt niet in dit soort situaties, had ik in de loop van de tijd wel geleerd. Gewoon er zijn, dat is genoeg.

Onverwacht snel herstelde ze zich weer.

“Je zou toch thee voor me zetten” zei ze met een lief glimlachje.

Ik haastte me om aan mijn belofte te voldoen, en even later stond het lichtje met de glazen theepot erop voor ons op tafel. In een poging de laatste restjes spanning te verdrijven zei ik dat het een heerlijke wandeling was geweest, en kwam met allerlei ideeën voor leuke dingen die we ook nog eens zouden kunnen doen. Maar ze luisterde maar half, en tegen haar gewoonte in viel ze me in de rede.

“Dit is toch raar, Bert. Iedereen die dat stuk van Julius leest krijgt enge dromen. Wat

is er in vredesnaam aan de hand met die exotische taal?"

"Een magische kracht. Maar dat kan niet volgens jou, en zelf geloof ik daar eigenlijk ook niet in."

Ze zat een poosje te peinzen, pakte het stuk van tafel maar smeed het gelijk weer neer.

"Herinner je je Monique nog? Een vriendin van me, die algemene taalwetenschap heeft gestudeerd. We gaan eens vragen of zij hier weleens van gehoord heeft. Misschien weet ze waar en wanneer dit taaltje gesproken werd."

Ik reageerde niet enthousiast. Het stuk van Julius begon me een beetje tegen te staan. Het voorjaar kwam er aan, en ik had veel meer zin om leuke dingen te gaan doen. Het gaf niet wat, als het maar samen met Lisette was, bedacht ik.

Maar dat pikte mijn dierbare doordouwster niet.

"Ik wil er meer van weten, Bert. Waarom weet ik ook niet, maar het voelt belangrijk voor me. Intuïtie."

Echt zij weer, dacht ik met een mengsel van irritatie en warmte. Als er iets in dat koppetje zit hou je d'r met geen tien man tegen.

Ik pruttelde nog wat, maar ze keek me met een onweerstaanbaar glimlachje aan.

"We gaan het samen uitzoeken, oké? Je doet toch ook mee, hè? Voor mij?"

Je weet dat ik daar niet tegen kan, dacht ik. Maar ik zei alleen maar: "Vooruit, doen we."

Een paar dagen later liepen we langs de gracht, waar Monique en haar man in een statig pand bleken te wonen. Echt iets voor iemand die oude talen bestudeert, dacht ik, terwijl ik de inrichting van de wel drie meter hoge voorkamer in me opnam.

De gebruikelijke koetjes en kalfjes duurden dit keer wat minder lang dan gewoonlijk. Na een paar minuten haalde Lisette het vermaledijde stuk uit haar tas en legde het voor haar vriendin op tafel.

"Heb jij dit taaltje ooit weleens gezien?"

Monique begon te lezen, maar na een paar regels zag ik aan haar gezicht dat dit volstrekt nieuw voor haar was.

"Hmm ... in ieder geval geen Germaanse of Keltische taal. Maar toch ..."

Ze probeerde de zinnen uit te spreken. Ik vreesde moeilijkheden, maar die bleven uit.

"Toch lijkt het wel kenmerken te vertonen van de Indo-Europese taalgroep. Maar dan een heel oude afsplitsing. Misschien wel drieduizend jaar oud."

Ik vroeg of ze, met behulp van de paar vertalingen die Julius zelf al opgeschreven had, de rest ook voor ons zou kunnen ontcijferen.

"Dat wilde ik jullie juist voorstellen. Ongelofelijk interessant. Ik maak even een kopietje. Maar het gaat wel een paar weken duren."

"Geeft niet", lachte Lisette. "Als je me maar geen rekening stuurt."

Inderdaad kreeg ze na twee weken een telefoontje van een triomfantelijke Monique. Ze was er bijna helemaal uitgekomen. Of we vanavond tijd hadden?

Het was een knap stuk werk. Ze had de vertaling keurig uitgetikt. Maar de inhoud stelde ons een beetje teleur.

De notities van onze Romein vormden in ieder geval geen samenhangend verhaal. Hij had kennelijk zomaar lukraak wat zinnen opgeschreven die hij hier en daar opgevangen had. Zo vertelde iemand dat moeder een wijze vrouw was. Een ander was trots dat zijn dochter in de heilige tempel mocht werken. En er waren veel opmerkingen

over zwaar gewapende soldaten uit het zuiden, die ze tot nu toe met succes tegen hadden weten te houden.

Ook stonden er vertalingen vermeld voor de namen van dranken zoals bier, wijn en mede. De schrijver had zelfs genoteerd hoe je tegen een meisje zegt dat je van haar houdt: "*Loboi dvis.*" Julius had zich kennelijk prima vermaakt in die afgelegen contreien.

"Wat goed, Monique. Zeker wel een hele klus?" Lisette aarzelde even hoe ze haar volgende vraag zou formuleren.

"Ik ... eh ... hoop dat je er niet van gedroomd hebt. Dat gebeurt mij wel eens als ik ergens heel druk mee bezig ben."

De reactie was er een vol verbazing en onbegrip. "Dromen? Van m'n werk? Gelukkig niet zeg. Nee, het was erg interessant en misschien kan ik dit later nog eens in een onderzoek gebruiken, maar ervan dromen? Echt niet."

Er volgde een uitgebreide uiteenzetting over de geschiedenis van en de verwantschap tussen de Europese talen. Ik vond het heel interessant, maar was er toch niet helemaal bij met m'n gedachten. En Lisette zat op hete kolen, dat was me wel duidelijk.

Toen we weer langs de gracht stonden begon de schemering al te vallen. We liepen zijwigend verder, maar ik voelde dat mijn vriendin iets op haar hart had. En m'n gevoel zei ook dat ik het liever niet wilde horen.

Een paar jaar geleden had ik dit huis gekocht - een bescheiden landarbeiderswoning helemaal aan de rand van de stad. Achter de tuin begon een beschermd natuurgebied. Ik was er heel blij mee; precies wat ik al jaren had gewild. Lisette had het wel leuk gevonden voor op een mooie zomerdag, maar voor de rest nogal afgelegen.

Ze parkeerde haar auto op de oprit naar een schuurtje, dat ik "de garage" placht te noemen.

"Je bent er weer, Bert."

Ze besteedde uitgebreid aandacht aan de beplanting van mijn voortuintje, waar ik overigens niet trots op ben, omdat er aan mij geen tuinman verloren is gegaan. Toen vervolgde ze: "Ik heb trek in koffie."

We waren nog niet binnen of ze stak al van wal.

"Laten we de zaken even op een rij zetten. Zowel jij als ik krijgen nachtmerries van dat stuk van onze vriend Julius. Maar anderen kennelijk niet." Tot zover was er weinig tegen in te brengen.

"Het lijkt er op dat die woorden voor ons een soort lading hebben. Maar ik zou niet weten hoe dat kan, want ik herinner me niet dat ik dit taaltje ooit eerder heb gezien. En jij ook niet, neem ik aan." Nee, dat klopte ook.

"Wat volgt hier dus uit, *my dear Watson*?"

"Dat die lading, zoals jij het noemt, al stamt van vóór onze geboorte, Sherlock Holmes" antwoordde ik braaf, maar met enige tegenzin.

"Heel goed. En ik wil precies weten van waar en wanneer."

Mijn antwoord kwam zo spontaan dat ik geen tijd had om erover na te denken.

"Ik niet."

Ik had steeds meer moeite gekregen met het stuk van die oude Romein, voelde er een groeiende weerzin tegen. Of eigenlijk was dat niet het goede woord. Ik was bang. Bang om erachter te komen wat zich allemaal had afgespeeld. Het was een ruige tijd geweest, dat had ik inmiddels wel begrepen. En de droom die ik had gehad noodde me bepaald niet tot verdere onderzoeken.

Lisette was even van haar stuk gebracht.

“Dat meen je toch niet, Bert? Wil jij je voorgeschiedenis niet weten? Wil je jezelf niet leren kennen?”

“In ieder geval niet op die manier.” Ik voelde me zo koppig als een peuter die zojuist heeft geleerd dat je “nee” kunt zeggen.

“Maar Bert, dit ... dit is misschien wel iets van ons sámen. Dat interesseert je niet? En het is in ieder geval belangrijk voor mij. Doet dat er ook niet toe?”

Ik voelde me klem zitten tussen de angst aan de ene kant, en de druk die ze op me uitoefende aan de andere. Dat maakte me kwaad, en ik schrok zelf van de scherpe toon waarop ik antwoord gaf.

“Als je dat allemaal zo graag wil weten, zoek het dan zelf uit. Het is jouw vak. Ik doe er niet aan mee, punt uit.”

Ze trok bleek weg en haar ogen fonkelden.

“Goed. Dan zóek ik het zelf uit. Ik heb jou niet nodig. Ik heb niemand nodig. Als het echt belangrijk wordt staat een mens er toch alleen voor. Dat had ik al veel eerder moeten bedenken.”

Ze stond op, liep driftig de kamer uit en sloeg de voordeur met een klap achter zich dicht.

Mijn boosheid was helemaal verdwenen. In plaats daarvan voelde ik me ijskoud worden en het leek alsof de grond onder me wegzakte.

Het geluid van haar auto stierf in de verte weg. Een zware schemering had de kamer inmiddels gevuld, maar ik kwam niet op het idee om licht te maken.

III

De dagen die volgden had ik m'n hoofd niet bij mijn werk en probeerde ik collega's te ontwijken. Ook thuis kwam er weinig zinnigs uit mijn handen. Ik sliep slecht en werd iedere morgen wakker met het loodzware gevoel dat er Iets Vervelends was.

Op vrijdagmiddag leek het komende weekeinde me één groot zwart gat toe. Ik begreep dat het zo niet door kon gaan. 's Avonds voor het slapen gaan herinnerde ik me een oud trucje, dat me al vaker geholpen had als ik ergens mee tobde.

“Ik zit lelijk in de knoop” zei ik hardop, “en weet niet hoe ik het moet aanpakken. Heb jij nog een suggestie?”

Omtrent de aard van de aangesprokene moet ik wat vaag blijven, om de eenvoudige reden dat ik daar geen benul van heb. Kerk en godsdienst heb ik lang geleden achtergelaten, zonder er ooit spijt van te hebben gehad. Maar er was iemand of iets waar ik weleens tegen praatte, en die scheen me goed te kennen. Beter nog dan ik mezelf, want op de een of andere manier kwam er altijd een bruikbaar antwoord uit rollen.

Ik deed het licht uit en sliep aan één stuk tot de volgende morgen. De zon scheen door een kier tussen de gordijnen in m'n gezicht, en ik wist precies wat ik die dag wilde gaan doen.

Het was nog erg stil in het bos op die vroege zaterdagmorgen. De zon scheen door de lichte nevel die nog tussen de bomen hing, wat me het gevoel gaf in het werk van een landschapschilder te lopen. In het begin kwam ik nog een enkele jogger tegen, maar na een tijdje was ik helemaal alleen.

Raar is dat toch. Helemaal alleen, maar ik voel me niet eenzaam. En op die vervelende afscheidsborrel, laatst op de zaak, voelde ik dat wel, hoewel ik omringd was door collega's die spraakzamer waren dan goed voor ze was.

Een half uurtje van de ingang wist ik een kleine open plek, waar een bankje onder een zware oude eik stond. Mijn plekje. Ik kwam er al jaren; je zag er nooit iemand anders en eigenlijk heb ik nooit begrepen wat de bosbeheerder tot het plaatsen van dit bankje bewogen had. Maar dankbaar was ik hem wel.

Met het optrekken van de laatste nevelslierten leek ook de mist, die mijn gedachten een paar dagen vertroebeld had, te verdwijnen.

Ik had dus ruzie met Lisette. Dat was wel eens meer gebeurd, en het was nooit zo'n ramp. Vaak schoten we al bekvechtend in de lach. Maar ditmaal voelde het anders.

“Natuurlijk” zei een stemmetje in mijn hoofd. “Het *is* ook anders. Ditmaal gaat het over iets belangrijks.”

Ik dacht weer aan de woorden van mijn vriendin, vlak voordat ze de deur dichtsmet. “Het is in ieder geval belangrijk voor mij.”

Waarom wilde ze toch altijd alles weten? Over zichzelf, over mensen in het algemeen. Wie je bent, hoe je zo geworden bent - het had voor mij iets rusteloos. Heel anders dan ik. Zelf ontdekte ik weleens een kleinigheidje; hoe je wat diplomatieker met anderen kon omgaan bijvoorbeeld. Daar was ik dan erg trots op, en het gaf me het gevoel dat ik voorlopig weer jaren vooruit kon. Maar zij wilde altijd maar verder. Waarom toch?

“Je weet zelf het antwoord.” Mijn onzichtbare discussiepartner was er een van weinig woorden.

Er doemde een gesprek bij me op, dat Lisette en ik hadden gehad toen we elkaar nog

niet zo lang kenden. Ze zei dat het doel van het leven was om te leren. Om die kennis mee te nemen naar een volgend leven, en zo een beter mens te worden. En om tenslotte op te gaan in het Al, waar alle wijsheid bij elkaar kwam en bewaard bleef.

Ik vond dat een mooi beeld. Maar nu besepte ik dat ik daar weinig mee gedaan had. En dat ik háár kwalijk nam dat ze dat wel deed. Ik had haar al die tijd tekort gedaan en bekeek de wereld vanuit mijn eigen beperkte gezichtsveld. Ik was altijd blij geweest met háár aandacht maar had daar van mijn kant bitter weinig tegenover gesteld.

Natuurlijk dat ze daar boos over was. Maar zó boos?

“Zei ze bij die ruzie niet nóg iets? Iets met samen of zo?” Er ging rust, begrip en warmte uit van die stem in mijn hoofd. Zou dit nou het Al zijn, vroeg ik me af.

Duidelijk zag ik Lisette weer voor me staan, bij die ruzie van een paar dagen geleden. “Dit is misschien wel iets van ons sámen. Dat interesseert je niet?”

Eindelijk viel het kwartje bij me. Ik had haar teleurgesteld omdat ik geen moeite wilde doen voor iets dat met onze vriendschap te maken had. Achter die felle boosheid zat een diepe teleurstelling, en ik had het niet begrepen.

Ik voelde ineens de behoefte om naar haar toe te gaan en een arm om haar heen te slaan, en het drong tot me door hoe belangrijk ze voor me was, en ik blijkbaar ook voor haar. *Just friends?* Kom nou! Ze was niet zomaar een vriendin. Ze was ...

Ik schrok op doordat er iets op m'n hoofd viel. Het was een eikelkje. Op een tak boven me zat een eekhoorn, die dat vermoedelijk uit z'n pootjes had laten vallen.

“Hij bedoelt dat het tijd wordt” zei de stem. “Je hebt nog wat belangrijks te doen vandaag.”

De telefoon ging een paar keer over voor er werd opgenomen.

“Met Lisette van Rhoon.” Ze klonk moe en een beetje gedeprimeerd, vond ik.

“Eh .. hallo” zei ik. “Ik zit met een vraag die misschien wel iets met een vorig leven te maken heeft. Mijn vriendin heeft me aangeraden dat uit te zoeken. Kan ik daar een afspraak voor maken?”

Even bleef het stil aan de andere kant. Heel even maar.

“Bert!” riep ze. “Wil je toch ...”

“Ik heb een heel verstandige vriendin” zei ik, “daar zou ik soms eens wat beter naar moeten luisteren.”

“Zo te horen een spoedgeval. Voor dat soort gevallen heb ik altijd nog wel een plekje. Wat denk je van vanavond? Of nee, van nu meteen, dan kun je mee-eten.”

Dat leek me een geweldig idee.

“Dank je wel” zei ik tegen het Al, nadat ik de telefoon had neergelegd. “En bedank die eekhoorn ook nog van me.” Maar hij zei niets terug. Zoals ik al opmerkte, het is iemand van weinig woorden.

Ik wist dat koken niet een van haar grootste hobby's was, maar ze had er toch een bescheiden feestmaal van gemaakt. Tevreden zaten we nog wat te mijmeren. Het kaarslicht bescheen haar gezicht en de manier waarop ze naar me keek maakte me warm van binnen.

“Je vindt het moeilijk hè, dat voortdurende gegraaf van me.”

“Ik zit anders in elkaar, meer van morgen komt er weer een dag. En dan nog een en nog een, en uiteindelijk laat ik alles bij het oude. Dat leek me altijd heel comfortabel. Maar zo langzamerhand begin ik te begrijpen dat je dan niet echt leeft.”

“Maar dat is toch niet zo erg, Bert. Waarom zou een mens niet eens een leven hebben

om uit te rusten? Dan kun je er de volgende keer met nieuwe energie tegenaan.”

Daar had ze natuurlijk gelijk in. Maar was dit wel het moment om uit te rusten? En meteen had ik ook het antwoord op die vraag.

“Achterover leunen terwijl ik iemand heb leren kennen waarmee ik zoveel kan uitwisselen? Dat kan nooit de bedoeling zijn. Ik wil je bijhouden, Lisette, ik wil niet achterop raken en jou in de verte zien verdwijnen. En daarom ga ik nu een beetje met je mee graven.”

Ze zei niets, maar legde haar hand op de mijne. We keken een poosje naar de flakkerende kaarsvlammetjes.

Na een paar minuten verbrak ze de stilte.

“Eh ... niet boos worden Bert, ik probeer je echt niet te analyseren of zo, maar ik zie dat soort dingen misschien wat duidelijker dan anderen. Waar ben je zo bang voor? Die heftige uitval van je, een paar dagen terug, dat past helemaal niet bij jou. Dat kwam voort uit angst.”

Het was me tegenover Lisette nog nooit gebeurd, maar ineens was ik in tranen. En ik voelde dat het mocht. Van haar, en van mezelf.

“Het was een afschuwelijk leven waar ik van gedroomd heb. Vol geweld en bloedvergieten. Wie weet wat er in godsnaam allemaal gebeurd is. Met mij ... en met jou.”

“Dat is waar. Het leven waar ik van droomde, bij jou in de auto, was ook niet bepaald leuk. Ik voelde me eenzaam en beroerd. Maar dat geeft nu toch niet meer? We weten hoe het afloopt.”

Ik keek haar niet-begrijpend aan. Maar ze lachte.

“Kijk ons hier nou eens zitten. Zo'n harmonie, zo'n eenheid. Twee mensen die zoveel van elkaar ... eh ... die zulke goede vrienden zijn geworden. Wat er ook gebeurd is, we hebben het allemaal doorstaan, Bert. En we zijn er niet slechter op geworden.”

Tegen die logica kon ik niet op. Het was of er een gewicht van me afviel. Mijn hoofd was vol gedachten. Dingen die ik tegen haar wilde zeggen, maar ik wist niet hoe ik ze onder woorden moest brengen.

We hadden afgeruimd, heel huiselijk samen afgewassen en koffie gezet. Nu zaten we in de zithoek. Het was al helemaal donker buiten. Lisette had de gordijnen gesloten en hier en daar een lampje aangedaan. Op de lage tafel voor ons lag het stuk van Julius. Ze pakte het op.

“Ik ga me in alle rust op die tekst concentreren en kijken wat er nog meer in me naar boven komt. Oké?”

Het ridder-beschermt-jonkvrouwgevoel stak bij mij weer de kop op. Het idee dat ze naar die nare droom zou teruggaan beviel me helemaal niet. Maar ik wist dat ze dat onzin zou vinden.

“Ik denk dat *ik* daar beter mee kan beginnen. Die keer in de auto was je in een soort trance geraakt, leek het wel. En ik weet niet zo goed hoe je moet omgaan met mensen die in trance zijn. Dat is meer jouw vak, lijkt me.”

Ze dacht even na. Aan haar gezicht kon ik zien dat mijn smoes te doorzichtig was geweest. Maar dat liet ze verder niet blijken.

“Tja, daar zit misschien wel wat in. Goed, dan mag jij nu beginnen.”

Ik pakte het geschrift aan en begon hardop een paar zinnen voor te lezen. Misschien waren het niet de goede zinnen, of zat m'n hoofd te vol met andere dingen. In ieder geval gebeurde er niets.

“Je moet je ontspannen, Bert. Op deze manier lukt het niet.”

Ze reikte me een kussen aan.

“Hier, ga lekker op de bank liggen en leg dit onder je hoofd. We spelen dat ik Sigmund Freud was, en jij zo'n patiënt met teveel geld en vrije tijd.”

Ik probeerde me haar voor te stellen met een baardje en zo'n brilletje, maar dat lukte me gelukkig niet.

“Maak je hoofd maar helemaal leeg. Je bent hier volkomen veilig. Wat je ook te zien krijgt, het kan je geen kwaad doen.”

Zo ging ze nog even door, en ik werd inderdaad rustiger. Ze gaf me het stuk van Julius.

“Lees een paar zinnen voor. Probeer ze zo goed mogelijk uit te spreken, en luister naar jezelf. Herhaal ze een paar keer.”

Op goed geluk koos ik een zin. De uitspraak kostte me eerst wat moeite, maar het ging al snel beter. Maar verder gebeurde er nog niet veel. Ik koos een andere zin en terwijl ik las probeerde ik me voor te stellen dat iemand anders dat tegen mij zei.

Lisette zei geloof ik ook nog wat, maar het drong niet goed meer tot me door. Ik voelde me wegzakken in een donkere omgeving. Het leek een beetje alsof ik zweefde. En of er helemaal niets was. Geen ruimte. En geen tijd.

IV

Het woud leek eindeloos. Soms kwam je een open plek tegen, maar daarna begonnen de eiken- en beukenstammen opnieuw. Heuvel op, heuvel af, want het was geen vlak gebied. Ik volgde de smalle paden, die door dieren gemaakt waren. Ze waren kronkelig en voor een mens onlogisch van loop. Het maakte het vinden van de juiste weg er niet gemakkelijker op.

Daarbij kwam dat ik helemaal niet wist naar welke weg ik zocht. Terug durfde ik in ieder geval niet, want er was nog steeds kans om de woeste horden soldaten uit het zuiden tegen te komen. Bovendien waren de meeste van mijn strijdmakkers omgekomen, en eigenlijk had ik in mijn geboortedorp niets meer dat me bond. Mijn beide ouders waren jong gestorven, en een goede vrouw had ik nog niet kunnen vinden.

Als ik 's avonds op een open plek de zon in het westen achter de bomen zag verdwijnen wist ik dat ik dáárheen wilde. Er was iets dat me in die richting trok, maar begrijpen deed ik het niet goed.

Misschien waren het de verhalen die ik als kind gehoord had. Mijn vader had weleens verteld dat er ver in het westen een zustervolk van ons leefde, dat dezelfde taal sprak. En mijn moeder wist veel over de vreemde ritens en gewoonten van die streek. Ze had van háár grootmoeder eens gehoord dat we vroeger in ons dorp ook zo leefden. De god Wodan werd toen nog niet aangeroepen, maar als je problemen of vragen had ging je naar een tempel midden in het dorp om er met een priesteres over te spreken. Die hoorde op de een of andere manier het antwoord van de Grote Moeder, de *Mvbicvm*, die ook een soort god was, naar ik begreep.

Het had me altijd bezig gehouden. Als kind vond ik Wodan niet aardig, want hij gedroeg zich nogal onbehouwen en vocht regelmatig met medegoden. Die Grote Moeder zou de dingen waar ik mee worstelde veel beter begrijpen, dacht ik.

En zo was ik dus op weg naar het westen, moe en hongerig. Op sommige plekken groeiden eetbare bessen, maar die had ik me allang tegengegeten. Een paar maal had ik een hagedis weten te vangen en boven een vuurtje geroosterd, wat ik als een feestmaal ervoer. Maar het bleef behelpen.

Opnieuw begon het pad te stijgen, naar wat een flinke hoogte bleek te zijn. Met m'n laatste krachten strompelde ik heuvelopwaarts, toch weer benieuwd wat het volgende uitzicht zou zijn. Als het nog meer bos was vreesde ik een totale inzinking nabij te zullen zijn.

Maar ditmaal waren de goden me gunstig gezind.

Een grote nederzetting lag in het dal aan mijn voeten, zich koesterend in de warme zomerzon. Zeker tweemaal zo groot als ons eigen dorp, schatte ik. De houten, met leem bestreken huizen met hun rieten daken zagen er comfortabel uit. Het ging de bewoners goed, dat was duidelijk.

Midden in het dorp ontdekte ik een groter gebouw, van dezelfde materialen opgebouwd maar veel mooier afgewerkt. Op het plein daarvoor heerste een grote bedrijvigheid, zoals bij ons op een marktdag.

Gefascineerd liep ik een stukje verder, de heuvel af. Het pad begon breder te worden en af en toe passeerde ik een kleine boerenwoning. Die waren er trouwens veel meer, ontdekte ik toen ik het dal rondom me heen beter bekeek. Tegen de hellingen waren weiden vol vee, hier en daar afgewisseld door boomgaarden en moestuintjes.

Het pad maakte nu een paar scherpe bochten om de steiler wordende helling begaanbaar te maken. Na de tweede bocht stond ik plotseling tegenover een groepje zwaar bewapende mannen. Een paar ervan richtten hun gespannen boog op me. De hoofdman deed een paar passen in mijn richting.

“*Ristvadvi! Sadvi ci? Sedadvi cla?*” (“Halt! Wie ben je? Waar kom je vandaan?”)

Het klonk vreemd maar tegelijk vertrouwd. Mijn moedertaal van lang geleden.¹

“*Soi Padv v sedoi raisvt.*” (“Ik ben Padu en ik kom uit het oosten.”)

Deze woorden in hun eigen taal deden de wacht een beetje ontspannen. De bogen werden weer over hun schouders gehangen. Ik vertelde over onze zo jammerlijk verlopen strijd tegen de soldaten uit het zuiden, en zei dat ik een veilig heenkomen zocht. Maar de wachtcommandant was nog niet helemaal gerustgesteld.

“Hm ... het zijn rare tijden. Wie zegt me dat je geen spion van de Romanar bent? Durf je te zweren bij de Grote Moeder?”

“Gezegend zij haar naam” mompelden zijn mannen eerbiedig.

“In mijn dorp zweren we altijd bij Wodan” antwoordde ik een beetje timide.

De commandant spuwde verachtelijk op de grond.

“Die afgod! Als je niets beters te bieden hebt kun je maar beter rechtsomkeert maken, vreemdeling.”

Ja, natuurlijk, zweren bij een god waar je een van tweeën niet in geloof had weinig zin. Maar weer teruggaan, het bos in, was voor mij uitgesloten. Ik stelde daarom voor om dan maar bij beiden te zweren. Hij accepteerde het, maar niet van harte.

“Ik zweer, met de Grote Moeder en de god Wodan als getuigen, dat ik hier in vrede gekomen ben, met als enig doel bescherming te zoeken tegen onze vijand.”

De wachtcommandant ontdooide wat.

“Hm, ik denk wel dat ik je kan vertrouwen. Maar het is jammer dat je er die afgod bij nodig hebt.”

Hij overlegde even met de mannen en richtte zich toen weer tot mij.

“De regel is dat iedere vreemdeling moet worden aangemeld bij de Tempel. Onze ronde zit erop voor vandaag. Op de terugweg zullen we je begeleiden.”

We daalden verder af langs het slingerende pad. De bebouwing werd dichter. Veel mensen waren buiten aan het werk met dit mooie weer, en we hadden dan ook heel wat bekijks. Ik zag een paar jonge vrouwen in onze richting kijken en met elkaar smoezen, maar toen we dichterbij kwamen sloegen ze hun ogen zedig naar de grond. Het gebeurde niet vaak in deze streken dat vreemdelingen een dorp kwamen bezoeken. Ik was ervan overtuigd dat het nieuws binnen een uur overal bekend zou zijn.

“Wel, Padu” begon de wachtcommandant, om de stilte te verbreken, “wat vind je van onze nederzetting Talumesi? Je hebt trouwens een mooie dag uitgekozen om hem te bezoeken.”

Ik zei dat ik onder de indruk was en dat mijn eigen dorp hierbij vergeleken niet veel voorstelde. Het deed hem zichtbaar genoeg.

“En dan heb je nog niet eens onze Heilige Tempel met het grote plein ervoor gezien. Hebben ze zoiets bij jullie ook?”

1) In het Comarli, de taal van Padu, is er maar één voornaamwoord voor de 2e persoon enkelvoud: “*dvi*” (jij / u; spreek uit als “doewie”) met het bijbehorende “*dvis*” (jou) en “*dvive*” (jouw). Het gebruik ervan is vergelijkbaar met het Engelse “*you*”, en is dus geen teken van gemeenzaamheid. Je zegt het zowel tegen je vrienden als tegen een priesteres of legercommandant. Onderscheid wordt doorgaans gemaakt door het toevoegen van het predicat “geëerde”. De beste vertaling zou “gij” zijn. Omdat dat nogal belegen klinkt, heb ik overal “jij” aangehouden.

Met enige schaamte legde ik uit dat we vroeger ook een tempel hadden gehad, maar dat daar niet veel meer van over was dan een ruïne. Er viel een pijnlijke stilte.

Gelukkig waren we nu aangekomen op het grote plein, waar veel bedrijvigheid heerste. We passeerden een aantal marktkooplieden, die luidkeels hun waren aanprezen. Wat verderop, dichterbij het grote gebouw, stonden mensen in groepjes met elkaar te praten, en ook hier draaiden alle hoofden onze kant op.

We stonden nu voor de Tempel. Hij was gebouwd op dezelfde manier als alle huizen in onze streek, uit hout en vlechtwerk bestreken met leem. Maar veel groter en mooier dan de gewone woonhuizen. Het gebouw had een soort ramen, houten luiken die konden worden geopend om licht en frisse lucht binnen te laten.

Er was een ruim, half open voorportaal, waar mensen in en uit liepen. Daarachter een monumentale deur, die af en toe open ging om een in het wit geklede vrouw doorgang te verlenen.

Ik wilde de traptreden naar het voorportaal opgaan, maar de wachtcommandant hield me tegen.

“Wacht even, Padu. Ik begrijp uit je verhaal dat je dit niet gewend bent. In jouw dorp wordt de Grote Moeder niet meer vereerd, maar in plaats daarvan ...” Hij maakte zijn zin niet af. Ik denk dat hij de naam van onze god Wodan niet over zijn lippen kon krijgen.

“Luister goed. We hebben een paar belangrijke regels en ik raad je dringend aan die in acht te nemen. In de eerste plaats: het voorportaal is voor iedereen toegankelijk, maar de Tempel zelf, achter die toegangspoort, mag alleen maar door priesteressen betreden worden.”

“Wat bevindt zich daar binnen?” Nu m'n onkunde over dit soort zaken eenmaal bekend was leek het me het beste om zoveel mogelijk leergierigheid ten toon te spreiden.

“De Heilige Tempel is het verblijf van de Hoge Priesteres, de *Cindicvm*, en haar dienaressen, de gewone priesteressen. De Cindicum heeft direct contact met de Grote Moeder. De priesteressen brengen op hun beurt vragen en antwoorden over tussen het volk en de Cindicum. En let wel: behalve aan de priesteressen is het aan niemand anders toegestaan om de Hoge Priesteres aan te spreken. Op overtreding van deze regels staan zware straffen.”

Ik was wel blij met zijn instructies, want dit was blijkbaar een zwaarwegende zaak, en op extra moeilijkheden zat ik zeker niet te wachten.

Door mijn interesse kreeg de wachtcommandant schik in het geven van onderricht, en vervolgde:

“Op bepaalde feestdagen, en ook als er andere belangrijke zaken aan de orde zijn, verschijnt de Cindicum in het openbaar. De Tempel verlaten doet ze nooit, maar ze betreedt het voorportaal, dat dan onmiddellijk door iedereen ontruimd dient te worden. Soms houdt ze een korte toespraak, maar het blijft ook vaak beperkt tot het zegenen van het volk. Als zoiets mocht gebeuren moet er volstrekte stilte in acht worden genomen totdat ze weer naar binnen gegaan is.”

Ik bedankte hem voor zijn aanwijzingen, en hij gebaarde dat ik nu het voorportaal mocht betreden.

Achter een lange tafel, bedekt met een kleurig linnen kleed, zaten drie jonge vrouwen in lange, witte gewaden. Ze waren in drukke gesprekken gewikkeld met bezoekers. Een jonge man vroeg of de Moeder genezing wilde brengen voor zijn zieke dochtertje, en een oude, grijze vrouw verzocht bescherming voor haar zoon, die een gevaarlijke reis

moest gaan ondernemen.

Een van de priesters had juist een onderhoud beëindigd. De wachtcommandant sprak haar aan.

“De Moeder zegene je, geëerde vrouwe. Ik heb een vreemdeling meegebracht, die we aan de rand van onze nederzetting tegenkwamen. Hij is achtervolgd door de Romanar en vraagt onze bescherming.”

De priesteres nam me even op en beduidde me om op een bank tegenover haar plaats te nemen. Ze stelde een groot aantal vragen. Hoe ik heette, waar ik vandaan kwam, hoe oud ik was en wat er precies was voorgevallen. De antwoorden noteerde ze in vreemde tekens op een soort lei. Schrijven had ik nooit geleerd; dat had bijna niemand in mijn dorp. Het had iets magisch voor me dat iemand wat krabbels op een lei tekende en dan later woordelijk wist te vertellen wat er gezegd was.

“Goed, dat is het wel, geloof ik” zei ze, “wacht hier, geëerde vreemdeling.”

Ze stond op en ging de grote poort binnen. Ik probeerde een glimp op te vangen van wat daarachter was, maar jammer genoeg was het er te donker.

Het duurde waarschijnlijk niet langer dan een kwartier, maar mij leken het vele uren. Het was me wel duidelijk geworden dat de Tempel hier veel macht had. De wachtcommandant had me voorlopig wel geaccepteerd, maar de uiteindelijke beslissing lag hier.

Eindelijk kwam ze weer naar buiten. De wachtcommandant beduidde me te gaan staan. De jonge priesteres nam haar lei voor zich en sprak met luide stem, zodat het voor de omstanders goed hoorbaar was.

“Zo spreekt de Grote Moeder door haar dochter, de Cindicum. Het is onze plicht de verdrukten te beschermen en de behoeftigen te spijzigen. De vreemdeling Padu is welkom in onze nederzetting.”

Ik bedankte haar met een buiging, zoals ik anderen al had zien doen. Er klonk een goedkeurend gemompel bij de omstanders en de wachtcommandant stak zijn hand naar me uit.

“Nogmaals welkom in Talumesi, Padu. Wees verzekerd van onze bescherming.”

Zijn mannen stonden nog steeds om ons heen, blijkbaar nieuwsgierig naar de afloop. De oudste van hen trad nu naar voren.

“Vergeef me mijn bemoeienis, heer. De geëerde vreemdeling zal onderdak nodig hebben. Mijn vrouw en ik hebben een groot huis, en hij is welkom.”

Hierop mengde een tweede zich in het gesprek.

“Als de geëerde vreemdeling onze eenvoudige woning voor lief neemt, dan zullen wij hem met open armen ontvangen. Ons huis staat dicht bij de Tempel.”

Nu putten alle leden van de wacht zich uit om de voordelen van hun huizen aan te prijzen. Zelfs een paar omstanders begonnen mee te bieden. Ik voelde me er nogal ongemakkelijk onder, want elke keuze zou een teleurstelling voor vele anderen betekenen. De wachtcommandant wist ook niet goed raad met de situatie.

“Je ziet, Padu, gastvrijheid staat bij ons hoog aangeschreven.” Maar hierdoor was het probleem van de keuze nog niet opgelost.

Plotseling ging er een geroezemoes door het publiek. De grote tempeldeur zwaaide wijd open en een wat oudere priesteres kwam naar buiten. Met luide stem sprak ze de menigte toe.

“Aandacht! De Hoge Priesteres heeft de wens te kennen gegeven hier in het voorportaal te willen verschijnen. Maakt allen plaats.”

Onmiddellijk stroomde de ruimte leeg en er viel een doodse stilte, die zich

bliksemsnel over het grote plein verspreidde. Ik realiseerde me dat we een ereplaats hadden, helemaal vooraan, onderaan de treden naar het voorportaal.

Ik had nooit zoveel waarde gehecht aan ceremoniën, maar wat nu plaats vond maakte toch wel indruk op me.

In de opening van de tempelpoort verscheen een majestueuze gestalte. Een lange, knappe vrouw van een wat ondefinieerbare leeftijd. Ze was gehuld in een gewaad zoals de andere priesteressen, maar dan versierd met goudkleurige linten en stiksels. Om haar hals droeg ze een zware, gouden ketting.

Ze sprak niet, maar strekte haar armen zegenend uit over de menigte, die dit gebaar beantwoordde met een lichte buiging.

Het viel me op dat haar gezicht geen enkele uitdrukking vertoonde. Hooguit het begin van een obligate glimlach, zoals je wel ziet bij koninklijke personen. Maar geen gevoel, geen warmte, niets. Op mij maakte ze de indruk van een bewegende pop.

Ze liet haar blik zoekend rondgaan over de mensenmassa, tot haar ogen op mij gericht waren. Ik voelde me een beetje koud worden. Ze strekte haar armen uit in mijn richting, weer in een zegenend gebaar. Toen draaide ze zich om en schreed statig naar binnen. Zodra de poort gesloten was, brak een opgewonden rumoer los.

Ook de wachtcommandant was nogal onder de indruk. Hij stak me opnieuw de hand toe.

“Mijn gelukwensen, geëerde Padu. Je hebt een persoonlijke zegen van de Cindicum gekregen. Het is lang geleden dat zoiets voor het laatst gebeurd is.”

Hij had me voordien niet onvriendelijk behandeld, maar nu bejegende hij me als iemand van hoge afkomst. Ik voelde me nogal ongemakkelijk; ik was gehuld in lompen maar werd nu behandeld als een voornam afgezant van een bevriend volk. Gelukkig had hij begrip voor mijn situatie.

“We moeten zo snel mogelijk een onderkomen zoeken dat past bij iemand van jouw stand. Laat eens kijken ... ik denk dat de legercommandant je graag zal willen ontvangen in zijn huis.”

Hij stuurde een van zijn mannen op pad om dit verzoek over te brengen. Het duurde niet lang, want de commandant bleek dicht bij de Tempel te wonen. Het was hem een eer als ik zijn gast zou willen zijn, liet hij weten.

Even later bevond ik me in een luxueuze omgeving. Bedienden brachten me nieuwe kleding en maakten een bad voor me gereed. Een uurtje daarna was ik veranderd van een armzalige zwerver in een soort hoogwaardigheidsbekleder.

De legercommandant Firtu en zijn vrouw Solati waren inderdaad buitengewoon gastvrij. Ze deden alles om me op mijn gemak te stellen. Firtu vertelde over een reis die hij eens had gemaakt naar mijn geboortedorp, en de geweldige ontvangst die hem daar ten deel was gevallen. Hij was blij eindelijk eens wat terug te kunnen doen.

Op mijn beurt liet ik me niet onbetuigd en beschreef hoe ik onder de indruk was geraakt van de grootsheid van Talumesi en de vriendelijkheid van zijn inwoners. Ik zei, geheel naar waarheid, het te betreuren dat mijn dorp was overgegaan tot het aanroepen van Wodan, en de verering van de Grote Moeder had verzaakt.

Mijn gastvrouw zuchtte.

“Ja, dat is heel jammer, geëerde Padu. Het is de schuld van de volken uit het noorden, de Germanar. Ze beschouwen ons als verre neven en nichten, en hebben ons meermalen gesteund in de verdediging tegen de Romanar. Maar de prijs van die steun is hoog. Ze proberen voortdurend ons te bekeren tot het geloof in de afgod Wodan.”

“Praat me niet van de Germanar” viel Firtu in. “We mogen niet tegen ze vechten; de Tempel heeft dat uitdrukkelijk verboden. Maar ze dringen keer op keer het noorden van onze nederzetting binnen en brengen het volk in verwarring met hun verhalen over de kracht van die afgod en de steun die hij zou geven bij de verdediging tegen de Romanar.”

“In alle omliggende dorpen hebben ze al succes gehad”, merkte Solati op. “Wij zijn de laatsten die de Tempel van de Grote Moeder in ere houden. Maar ook hier neemt het ongeloof toe. Toegeven doet niemand het, maar het is bekend dat minstens een derde van ons volk de Moeder al verruild heeft voor die Wodan.”

“Het zijn roerige en verwarrende tijden” gaf mijn gastheer toe. “Maar ik denk dat onze geëerde gast wel moe zal zijn, en zich te ruste zal willen begeven.”

Ik zei dat ik het jammer vond het onderhoudende gesprek te moeten afbreken, maar dat ik er inderdaad verstandig aan zou doen mijn slaappleats op te zoeken. Hoewel de zon nog hoog aan de hemel stond, was ik toch aan het eind van mijn krachten.

Even later toonde een bediende mij mijn kamer, die van alle gemakken voorzien was. Veel tijd had ik niet nodig om me voor te bereiden voor de nacht.

Ik was juist in m'n eerste slaap, toen ik wakker schrok van geluiden van buiten. Een paard hinnikte en iemand vroeg op een gejaagde toon naar de legercommandant.

Er volgde een kort gesprek. Ik ving wat flarden ervan op, en begreep dat er in het noorden van Talumesi ongeregelheden waren ontstaan, nadat de plaatselijke wachtcommandant een bijeenkomst ter ere van de god Wodan verboden had.

“Ik kom onmiddellijk” besloot Firtu. “Waarschuw de ondercommandanten en zeg dat hun manschappen zich gereed moeten maken.”

En nadat een stalknecht zijn paard gezadeld had, vertrok hij, zijn vrouw en zijn bedienden in een lichte paniek achterlatend.

Het duurde geruime tijd voor ik de slaap opnieuw vatte. Maar toen die eenmaal kwam was hij diep, heel diep.

Ik werd wakker doordat een vrouwenstem zachtjes tegen me praatte. Ik was volledig gedesoriënteerd. Op mijn vraag waar ik was reageerde de stem heel verbaasd en antwoordde in een taal die ik niet thuis kon brengen.

Met mijn ogen halfopen zag ik een schemerachtig vertrek. Ik lag op een bank en naast me zat een vrouw, die me vaag bekend voorkwam. Weer sprak ze woorden in die taal en langzamerhand begonnen de klanken zich in mijn hoofd weer te vertalen in betekenissen.

“Word wakker, Bert. Je bent helemaal koud. Ik zal een deken voor je halen.”

Met moeite drong het tot me door dat ik Bert was, en zij Lisette.

Ik wilde overeind komen, maar ze gebaarde me te blijven liggen, en spreidde zorgzaam een deken over me uit.

“Je bent heel ver weg geweest. Rustig aan nou maar, dat is beter voor je.”

Ik vroeg welke dag het was, en was niet weinig verbaasd over het antwoord.

“Nou, gewoon zaterdag natuurlijk, net als een uurtje geleden.”

“Een uurtje? Heb ik een uurtje ... eh ... geslapen? Het voelt als dagen.”

Ze sloeg een arm om me heen en drukte zachtjes een kus op mijn voorhoofd. En ik had even geen behoefte meer aan moeilijke gesprekken.

V

De ochtendzou bescheen de ontbijttafel. Die stond bij het raam, dat uitzicht bood op een kanaal waar plezierbootjes door tuften, en op de bomen van het parkje daarachter. Het geheel had een vredige sfeer. Lisette zat tegenover me en smeerde een beschuitje, terwijl ik van m'n thee nipte.

Heel gedecideerd had ze gisterenavond beslist dat ik zou blijven slapen. In de logeerkamer, dat wel. Het credo "*just friends*" namen we nog steeds serieus. Tenminste, ik dacht dat zij dat deed, en achteraf vermoed ik dat zij het op haar beurt van mij dacht.

Hoewel ze brandde van nieuwsgierigheid naar mijn ervaringen had ze er gisteren niet veel over gevraagd. Ik was erg moe, en dat was haar niet ontgaan. Ook nu wachtte ze rustig af.

"Het kan dus echt" zei ik, het theekopje neerzettend. "Teruggaan naar een ander leven. Een rare ervaring. Ik heb zoiets nog nooit meegemaakt."

Ze glimlachte. "Ik wel, al een paar maal zelfs. Welkom bij de club, Bert."

"Ja, dat heb je me weleens verteld. Dat waren wat losse beelden en gevoelens. Maar ik ... ik heb een hele dag beleefd."

Daar keek ze toch wel van op. Ik probeerde me te herinneren wat er allemaal gebeurd was. Het begin lukte wel, en al vertellend kwamen er steeds meer details terug. Ze hing aan mijn lippen, en toen het verhaal uit was slaakte ze een diepe zucht.

"Ik heb ooit wel eens iets gelezen over een soortgelijk geval. Ook iemand die zich een hele geschiedenis herinnerde. Ik kon dat toen niet geloven, maar jij bent het levende bewijs."

"Ook een interessant geval dus?" vroeg ik op plagende toon.

"Ja. Ik ga een uitgebreid artikel over je schrijven in een wetenschappelijk tijdschrift. En dan kom je in alle praatprogramma's die er maar zijn op tv en radio. Ik ken daar wel een paar mensen. Zal ik meteen even bellen?"

Ik bekogelde haar met een propje servet, waarop zij me de ouderwetse theemuts van haar oma naar m'n hoofd gooide. Ik kon nog net een kleine ramp op de gedekte tafel voorkomen.

"Laat die rommel maar staan" zei ze, lachend en nahijgend, "en kom gezellig op de bank zitten. Ik wil nog veel meer van je horen."

"Om te beginnen een vraag die me sinds gisteren al op mijn lippen brandt. Ben je *mij* eigenlijk nog tegengekomen, daar in de grijze oudheid?"

Hier moest ik haar toch teleurstellen.

"Nee. Ik ben verschillende vrouwen tegengekomen. Maar ze leken geen van alle op jou. Kan natuurlijk ook niet. Jij bent uniek."

"Ja, ja, het is wel goed, slijmerd. Uiterlijk zullen ze in ieder geval niet op mij geleken hebben. Maar misschien in hun gedrag, hun manier van praten of zo."

Ik dacht diep na, maar zonder resultaat. Maar ze gaf niet zo gauw op.

"Ik kan toen ook best een man zijn geweest. Was er daar niet een bij, die het zou kunnen zijn?"

Ik liet ook die aan mijn geestesoog voorbijgaan. Je had de wachtcommandant en zijn mannen, mijn gastheer, de legercommandant Firtu, de bedienden ...

"Nee, ik kan er geen een bedenken die in aanmerking komt."

"Je hebt vast niet goed gekeken. Zeker afgeleid door al die knappe jonge vrouwen."

Mannen ... altijd hetzelfde.”

Ik kon er echt niets anders van maken, en ze leek een beetje teleurgesteld. Maar er was nog hoop.

“Weet je, ik had het gevoel dat dit niet het hele verhaal was. Dat er iets nog veel belangrijkers gebeurd is, toen. Misschien moet ik nógeens terug.”

“Of ik, dit keer” merkte ze op.

Na mijn aanvankelijke reserves had ik nu minder moeite met het idee. Eigenlijk was ik even nieuwsgierig geworden als zij. Ik wilde graag nog een keer kijken, desnoods nu meteen. Er was iets dat me sterk aantrok, daar in dat verre verleden. Maar wat, of wie dat was, wist ik niet.

Maar zoals gewoonlijk was Lisette weer net iets verstandiger. Na een blik op de blauwe lucht met de cumuluswolken stond ze resoluut op.

“Ik wil er uit. Het is heerlijk weer. Ga je ook mee?”

Ik wilde heel graag mee, en vergat te vragen waarheen.

Vanaf haar flat was je zo de stad uit. Ze stuurde haar autootje een provinciale weg op, die door het polderlandschap voerde.

“Je vertelde dus over een samenleving die gedomineerd werd door een soort geloofs-instituut” begon Lisette. “Dan ben ik blij dat de tijden veranderd zijn.”

“Ja, maar het was wel een matriarchaat, een bestuur door vrouwen. Spreekt dat je niet aan?”

Nee, dat deed het niet. Ze begon uit te leggen dat in een samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zichzelf te ontplooien, de vraag of op een bepaalde plek een vrouw of een man zit helemaal niet van belang was. Vrouwen-emancipatie haatte ze, omdat ze het zag als een moderne vorm van onderdrukking.

“Als ik iets hoogs in de politiek of het zakenleven wil worden, en ik heb er de capaciteiten voor, dan moet dat kunnen. Maar als ik beter ben in koken en kinderen verzorgen, dan moet ik die kans krijgen, en niet door een bemoeizuchtige overheid voor asociaal of imbeciel worden uitgemaakt.”

Ik wist dat deze kwestie haar hoog zat, en eigenlijk was ik het wel met haar eens, maar ik wilde liever terug naar ons oorspronkelijke onderwerp.

“Ik vind zo'n geïsoleerde, wereldvreemde tempelgemeenschap die de hoogste macht heeft maar een eng idee. Stel je voor, een Hoge Priesteres die niet eens met het volk mag spreken, en toch alle belangrijke beslissingen neemt. Dat kan toch nooit goed gaan.”

“Nee”, zei ze, “zo werken onze huidige regeringen ook, en dat gaat ook niet goed. Maar die priesteres van jou was natuurlijk wel érg afgesloten van de buitenwereld. Moet je je zo'n bestaan eens voorstellen. Nooit iemand anders spreken dan een groepje jakniksters, en nooit eens naar buiten kunnen gaan. Altijd geleefd wórden. Ik krijg het er kil van.”

“Ik vond het ook geen ideale tijd. Ik ben blij dat ik nu leef” zei ik met zijdelingse blik op mijn vriendin, die duidelijk genoot van het ritje. Ze vond autorijden leuker dan ik.

“Maar ik wil toch nog een keer terug. Het klinkt natuurlijk raar als je over het verleden praat, maar ik heb het gevoel dat ik er nog iets moet doen. Dat ik er nog een taak heb.”

“Tijd is iets mysterieus dat we niet goed begrijpen. En oorzaken zijn vaak gevolgen en omgekeerd.” En met die cryptische opmerking moest ik het voorlopig doen.

Na een minuut of twintig sloeg ze een veel smallere asfaltweg in, die kilometers door de polders liep. Doordat we al die tijd hadden zitten kletsen, had ik meer op haar gelet dan op de weg. In de verte doemde een klein dorpje op.

“Herken je dit niet, Bert?”

“Hé, dit is dat gehuchtje waar we elkaar voor het eerst ontmoet hebben. Wat een leuk idee van je.”

Het was een heel merkwaardige geschiedenis geweest, indertijd. Ik paste op de woonboerderij van vrienden, helemaal aan het eind van een doodlopend weggetje. Zij was op een avond verdwaald, had problemen met haar auto en stond daarom ineens voor m'n deur. En toen waren we in een vreemd mysterie terecht gekomen, dat iets te maken had met een ruïne aan het eind van dat weggetje.

Maar je moet nooit teruggaan naar een plek waaraan je goede herinneringen hebt. Er bleek een lelijk nieuwbouwwijkje bijgekomen te zijn, en de gemeente had het zelfs nodig gevonden op die plek een rotonde aan te leggen. Het kleine winkeltje in de dorpsstraat was inmiddels opgedoekt. En bij het begin van het Oostereind, die doodlopende weg naar “mijn” boerderij, stonden nu verkeerslichten.

Terwijl we een minuut op niemand stonden te wachten keek ze me van opzij geamuseerd aan.

“Ik weet precies wat je denkt.”

“Ik zeg niks. Je kunt de vooruitgang niet tegenhouden en zo. De achteruitgang overigens ook niet.”

Maar gelukkig zit ze anders in elkaar dan ik, en misschien klikt het daarom juist zo goed tussen ons. Waar ik chagrijnig dreig te worden behoudt zij een onverminderd optimisme. Dat werkte zo aanstekelijk dat mijn stemming gelijk weer opklaarde.

Tot mijn opluchting was na vijftig meter Oostereind het geld uit het wegenpotje van de gemeente op. De eerste boerderijen huisvestten nu yuppen in plaats van koeien, maar even verderop begon het toch echt landelijk te worden.

Ik keek van opzij naar Lisette. Ze zat te genieten, van het uitzicht maar ook van het autorijden. Lekker door al die bochtjes draaien, ietsje te hard naar mijn smaak, daar hield ze van. Het deed me terugdenken aan die dagen toen we elkaar pas ontmoet hadden, en ik voelde me tevreden.

Ineens ging ze bovenop de rem staan.

Op twee meter voor ons lag de vaart, waartegen het Oostereind doodliep. Dat zag je pas als je het laatste bochtje had gehad. Er stond geen waarschuwingbordje, en zelfs geen hekje voor het water. De situatie was nog precies zo als indertijd.

Dit was haar ook gebeurd op die avond toen ze bij mij aanbelde. Even keek ze verbluft, maar toen schoot ze in de lach.

“Dat hebben ze speciaal voor jou gedaan, Bert. Je kunt de vooruitgang dus toch tegenhouden.”

Het was heerlijk aan de waterkant. Rechts van ons stond de ruïne van het bescheiden arbeiderswoninkje, waar we toen de dolende ziel van een overledene op de rechte weg hadden geholpen. Het was nauwelijks meer te herkennen. Er groeiden bomen tussen de met klimop overwoekerde muren.

Lisette keek er peinzend naar.

“Ik ben nog steeds blij dat we dat toen gedaan hebben. Het was goed. Ik had echt het gevoel dat we dat móesten doen.”

“En het leven heeft ons beloond voor die goede daad” voegde ik eraan toe. “Ik had

toen niet kunnen denken dat ik er zo'n geweldige vriendschap aan zou overhouden.”

Ze dacht even na.

“Soms denk ik wel eens dat er een plan zit achter alles. Je moet me niet vragen van wie of wat dat plan komt, want ik zou het echt niet weten. Maar toch lijken dingen niet zomaar te gebeuren.

Toen ik opgroeide had ik altijd moeite met vriendschappen, en al helemaal met vriendjes. Ik wilde zelfstandig zijn. Niemand moest me zeggen wat ik moest doen. En met affectieve gevoelens wist ik geen raad. De paar korte relaties die ik heb gehad zijn allemaal stuk gelopen.”

“Het is of ik mijn eigen verhaal hoor” zei ik. “Zoals je weet ben ik een paar jaar getrouwd geweest. Maar eigenlijk voelden we weinig voor elkaar. Niets positiefs, niets negatiefs. Het kabbelde zo'n beetje verder. Het enige goede wat we gedaan hebben is er een punt achter zetten.”

“En kijk eens hoe we allebei opgeleefd zijn. We hebben een goede invloed op elkaar. Hè vriendje?” Ze gaf me een speelse por.

Maar dat woord “vriendje” had iets teveel nadruk gekregen, en we zwegen, ieder bezig met haar en zijn eigen gedachten.

We hadden gezellig gegeten in een tot restaurant omgebouwd dorpscafétje, dat een Oudhollandse naam droeg met veel overbodige “e”s en “h”s erin. Door de invallende schemering waren we teruggereken, en nu zaten we in de woonkamer van Lisettes flat.

Ik legde de vraag voor hoe we ons onderzoek het best konden voortzetten.

“Laten we daar een paar dagen mee wachten. Je ziet er een beetje moe uit, mannetje. Weet je wat, ik maak nog even koffie en dan moesten we er voor vandaag maar een punt achter zetten. Morgen is het weer maandag.”

Ik was inderdaad moe. Ze verdween naar de keuken, en ik had moeite mijn ogen open te houden. Om wat afleiding te zoeken pakte ik op goed geluk iets om te lezen van tafel. Het was het stuk van Julius.

Eigenlijk moet ik dit wegleggen, ging er door me heen. De teksten hadden een magische aantrekking; ik moest wel lezen. Maar de woorden en zinnen leken ordeloos voor mijn ogen door elkaar te dwarrelen.

“Sidvadvī tvī Hvammvīve ... Mybīcvm sa sitv tvrtv ...”

Na een paar minuten won de slaap het gevecht.

VI

De bedienden ruimden de restanten af van een overvloedig ontbijt, dat in mijn dorp als hoofdmaaltijd bij een feest geen slecht figuur zou hebben geslagen. De gastvrouw, Solati, gaf ze intussen een paar opdrachten voor de komende dag.

Mijn slaap was weliswaar diep en droomloos geweest, maar ik voelde me allerminst uitgerust. Ik herinnerde me vaag dat er iets niet in orde was. Het viel me ook op dat mijn gastvrouw een wat nerveuze indruk maakte. Haar man, de legercommandant Firtu, was blijkbaar al vroeg van huis gegaan, want ik had hem vanochtend niet gezien.

Ik probeerde er voorzichtig naar te informeren.

“Je man heeft een drukke baan, geëerde Solati. Voor dag en dauw al in de weer. Ik schaam me gewoon dat ik al die tijd rustig heb liggen slapen.”

Het bleek dat ik juist het goede onderwerp had aangesneden. Ze ging onmiddellijk zitten en zuchtte diep.

“Het zijn roerige tijden, geëerde Padu. Gisterenavond waren er relletjes in het noorden van onze nederzetting. En vanmorgen vroeg meldde een boodschapper dat er in de zuidelijke wouden een grote verkenningseenheid van de Romanar was gesignaleerd.”

“Het spijt me dat te horen. Toen ik gisteren Talumesi binnenkwam vond ik juist dat er hier zo'n vredige sfeer heerste. Vrede en welvaart.”

“Welvaart wel, maar vrede ... dat is maar schijn. Vroeger, toen we hier nog nooit van Wodan hadden gehoord, en de soldaten uit het zuiden nog in hun eigen land waren, was er vrede. Iedereen eerde de Grote Moeder, *Mvbičvm*, en zij waakte over ons welzijn.”

Ik wees op de drukte, gisteren in het voorportaal van de Tempel, en de devote indruk die de bezoekers op me gemaakt hadden. Maar Solati legde me uit dat zeker al een derde van het volk daar nooit meer kwam. De meesten van hen woonden in het noorden, waar ze voortdurend opgestookt werden door de Germanar met hun afgod. En bij nogeens een derde was het zaad van de twijfel gezaaid. Maar in naam vereerden ze de Moeder nog, en ze zouden nooit toegeven dat ze heimelijk weleens Wodan aanriepen.

“Heeft je geëerde man Firtu gisteren de rust in het noorden kunnen herstellen?” wilde ik weten.

“Hij heeft er een van zijn ondercommandanten met een aantal manschappen op af gestuurd. Zo op het oog is de rust weergekeerd, ja. Maar de rust in de hoofden van mensen kun je niet herstellen met soldaten.”

Ik zei dat ik niet begreep wat er zo aantrekkelijk was aan Wodan, ondanks het feit dat ik in dat geloof was opgevoed. Dat ik als kind, toen ik eens had horen vertellen over de Grote Moeder, haar veel aardiger had gevonden dan Wodan. Mijn gastvrouw glimlachte.

“Natuurlijk vindt een kind dat. Geloof past zich aan aan de omstandigheden. Zolang er rust heerst, en de enige bedreigingen bestaan uit ziekten en af en toe een kleine twist, is de Moeder diegene die jou het best kan helpen met je problemen.

Heel lang geleden, toen de mensen de wereld om hen heen minder goed begrepen dan wij nu, vereerden ze voor de zekerheid elke boom en elk dier, want er zou misschien wel een machtige geest in kunnen huizen, die je beter te vriend kon houden.

En nu we steeds vaker te kampen krijgen met de opdringerige Romanar, die ons land bij het hunne willen inlijven, roepen ze liever een vechtjas als Wodan aan. Ze denken dat die ons beter kan beschermen.

Het is niet zo erg om aan andere goden te geloven. Wat ik jammer vind is de veranderingen van de mensen zelf. Ze geloven aan Wodan omdat ze zelf vechtlustiger

zijn geworden. Dat is waar ik me zorgen om maak.”

Wat Solati vertelde zette me aan het denken. Het idee dat het geloven in iets niet zomaar vanzelf spreekt, en ook kan veranderen, was nieuw voor me. Maar het sprak me wel aan. Waarom geloofde ik eigenlijk in Wodan, en zij in Mubicum? Kun je ook in iets heel anders geloven? Kun je ook in *helemaal niets* geloven? Ik besloot de vraag aan haar voor te leggen.

“Dat zijn wijze woorden, geëerde vrouwe. Maar er is iets wat ik niet helemaal begrijp. Hoe kun je zo'n rotsvast geloof hebben in Mubicum, terwijl je tegelijkertijd vol begrip bent voor mensen die heel andere goden aanhangen?”

Ik zag dat ze genoeg beleefde aan de vragen die ik haar stelde. Het kwam waarschijnlijk niet iedere dag voor, de gelegenheid tot zo'n diepgaand gesprek.

“M'n waarde Padu, ik ga je nu iets zeggen dat ik niet gauw aan anderen zou vertellen. Zelfs niet aan mijn geliefde man Firtu. Ze zouden het niet begrijpen en er verkeerde conclusies uit trekken. Je maakt op mij de indruk van een eerlijk en betrouwbaar man. Beloof je dat wat ik nu ga zeggen onder ons blijft?”

Ik verzekerde haar dat ik haar vertrouwen niet zou beschamen.

“Welnu dan. De zaak is, dat ik niet geloof aan de Grote Moeder. Ze is voor mij alleen maar een vorm voor iets ongrijpbaars. Maar wel een vorm die goed past bij degene die ik nu ben. Wat is er rustgevender dan je grote levensvragen te kunnen voorleggen aan een warme, begripvolle moederfiguur? En ook werkelijk zinvolle antwoorden te krijgen?”

“Maar hoe kan ze je antwoorden als ze niet bestaat?”

“Ik weet het niet, Padu. Het is iets mysterieus, maar het voelt heel werkelijk. Ben jij nooit 's avonds gaan slapen met een brandende vraag, en 's morgens met het juiste antwoord wakker geworden?”

Dat was waar, dat was me meerdere malen gebeurd.

“Dan weet je dat zoiets bestaat. Maar verklaren kunnen we het niet. Mensen moeten niet alles willen begrijpen.”

Een wat oudere bediende kwam binnen met een dienblad vol dranken, dat hij voor ons neerzette. Zorgzaam informeerde hij of alles goed was met zijn meesteres. Kennelijk was ze heel geliefd bij het personeel.

“Dank je, het gaat wel goed. Het zijn nogal drukke dagen, dat is alles.”

Maar ze zag er nog steeds erg zorgelijk uit. Ik twijfelde of ik haar nog meer vragen zou moeten stellen. Ik had er nog verschillende, maar ik wilde haar niet onnodig belasten. Maar waarom zou ik die twijfel niet gewoon uitspreken?

“Ik vrees, geëerde Solati, dat ik al teveel beslag op je tijd gelegd heb. Ik zit nog vol vragen, maar misschien kan ik die beter bewaren voor een rustiger moment.”

Ze keek me aan en glimlachte.

“Het komt niet zo vaak voor dat iemand zo geduldig naar het gepraat van een oude vrouw wil luisteren. Daar moet ik gebruik van maken. Bovendien leidt het me af van allerlei kommervolle gedachten. Wat wilde je nog meer vragen, beste Padu?”

Ik vertelde dat de verering van de Grote Moeder en alles daaromheen mijn belangstelling had gewekt, en dat ik er graag meer over wilde weten.

“Dan ben je aan het goede adres. Vroeger ben ik lerares geweest, en zo nu en dan vertel ik de kinderen uit onze nederzetting nog wel eens over onze cultuur en ons geloof.”

Ze schonk me een beker mede in en ging er helemaal voor zitten.

“In onze cultuur” stak ze van wal, “nemen onze voorouders een belangrijke plaats in. Ze worden verondersteld op de een of andere manier bij ons te zijn, en we leggen ze regelmatig vragen voor.

Maar als het heel belangrijke vragen zijn, kwesties van leven of dood, wenden we ons tot de oer-voorouder, *Mvbicvm*, de Grote Moeder.

Het geldt als zeer ongepast om rechtstreeks de Mubicum aan te spreken. Zelf doe ik dat wel, maar dat hoeft niemand te weten. De bedoeling is dat je naar de Tempel gaat en je vraag of verzoek voorlegt aan een priesteres.”

“En zij vraagt het dan aan de Moeder?”

“Nee, ook zij mag dat niet doen. Op haar beurt gaat ze naar de *Cindicvm*, de Hoge Priesteres. Die heeft rechtstreeks contact met Mubicum.”

“Wat ingewikkeld. Kun je je probleem niet meteen aan de Cindicum voorleggen?”

Ze schrok even van mijn vraag en keek me indringend aan.

“Niemand, behalve de priesteressen, mag de Hoge Priesteres aanspreken. Daar staan strenge straffen op. Zij staat in contact met het Hogere, en gewone stervelingen zouden haar kunnen afleiden, of erger nog, beïnvloeden. Vergeet dat nooit, Padu. Het is een van onze belangrijkste regels.”

Ik was onder de indruk van haar uitleg. De wachtcommandant had me hier ook al voor gewaarschuwd. Het was een regel waarmee niet te spotten viel.

“Hoe wordt iemand eigenlijk Hoge Priesteres? Als de oude komt te overlijden, wordt ze dan opgevolgd door de oudste gewone priesteres?”

“Nee, zo gaat dat niet. De gewone priesteressen blijven meestal een beperkt aantal jaren in de Tempel werkzaam. Daarna treden ze uit en mogen gaan trouwen als ze dat willen. Soms blijft er een langer, maar de Cindicum opvolgen kan die niet.”

“Maar waar komt de nieuwe Cindicum dan vandaan?”

“Als de oude overlijdt, blijft ze drie maanden lang aan de Andere Zijde. Daarna keert ze weer terug op aarde. Het eerste meisje dat drie maanden na haar overlijden wordt geboren, is de nieuwe Cindicum. Ze blijft tot haar zesde verjaardag bij haar ouders, en wordt dan verder opgevoed in de Tempel, die ze ook nooit meer verlaat.”

Het was eruit voor ik er erg in had. Ik schrok van mijn eigen antwoord: “Afschuwelijk!”

Ze was heel even verbaasd, maar vroeg toen op vriendelijke toon wat ik bedoelde.

“Zo'n jong meisje, weg bij haar ouders en opgevoed in die steriele omgeving. Met veel verering, maar zonder warmte. Dat kun je een kind toch niet aandoen?”

Ik dacht aan mijn eigen nichtje van vijf, een schat van een kind. Alles in me kwam in opstand bij dit liefdeloze idee.

“De ouders beschouwen het als een grote eer, Padu. De Cindicum heeft hen gekozen om opnieuw geboren te worden. Natuurlijk gaat ze weer terug naar de Tempel, zodra ze daar oud genoeg voor is.”

Maar ik bleef grote moeite houden met het idee, en het verbaasde me dat mijn gastvrouw daar zo lichtvaardig overheen stapte.

Buiten, voor het huis, klonk wat rumoer. Ik hoorde een paard aan komen draven. Even later trad mijn gastheer Firtu binnen. Zijn gezicht stond strak.

“Dag vrouw. Goede middag, geëerde Padu.”

Solati snelde op hem af.

“Firtu! Hoe is het gegaan, vanmorgen. Alles toch goed verlopen, hoop ik?”

Hij schudde het hoofd.

“We hebben de verkenningseenheid van de Romanar teruggedreven. Er zijn aan hun kant een stuk of drie doden gevallen. Maar vijf van mijn mannen hebben het leven gelaten.”

Solati was geschokt. Ik zag haar ogen vochtig worden.

“Lieve man, dat kan toch zo niet doorgaan. Vorige week zijn er vier van onze mensen omgekomen, en de weken daarvoor gebeurde dat ook al regelmatig.”

Firtu antwoordde beheerst, maar duidelijk met ingehouden woede.

“Nee, zo kan het zeker niet doorgaan. Ik denk erover om met een veel grotere legermacht op te trekken en de zuidelijke wouden te zuiveren van dat tuig. Hoe eerder hoe liever, als de Tempel me tenminste toestemming geeft.”

Ze schudde zachtjes haar hoofd, maar zei niets.

Vanaf de weg voor het huis klonk een vreemd geluid, alsof iemand op een soort gong sloeg. Solati keek uit het geopende venster.

“Het is de omroeper. Er moet iets belangrijks zijn.”

We gingen naar buiten. Ook het personeel liet het werk in de steek om te horen wat er voor nieuws was.

Het bleek dat de Hoge Priesteres over een kwartier in het voorportaal van de Tempel zou verschijnen, omdat ze een belangrijke mededeling had te doen.

Firtu en zijn vrouw maakten meteen aanstalten voor het vertrek, en de eerste richtte het woord tot mij.

“Ik neem aan dat je ons vergezelt, geëerde Padu?”

Ik antwoordde dat ik dat graag zou doen, en dat ik een groot belang stelde in wat we te horen zouden krijgen.

Een naar voorgevoel had me bekropen. Ik vreesde problemen. Maar ik liet daarvan niets blijken tegenover mijn gastheer en gastvrouw.

VII

Het Tempelplein was overvol, maar zodra men Firtu zag week de menigte uiteen om ons door te laten. We liepen tot vlak bij de brede trap naar het voorportaal. Firtu stapte nog even op een van de ondercommandanten af om het laatste nieuws uit te wisselen. Solati zag een groepje vriendinnen, zodat ik alleen achterbleef.

Ik liet mijn ogen over de menigte gaan. Er heerste een nerveuze stemming. Mensen stonden in groepjes te praten, wat regelmatig tot verhitte discussies leidde.

De wachtcommandant was samen met zijn mannen bezig wat meer ruimte onderaan de trap te maken, en groette me toen hij me zag. Meteen daarna nam hij me even terzijde.

“Je ziet dat het nogal onrustig is, geëerde Padu. Ik neem aan dat je het laatste nieuws gehoord hebt. Ik denk dat je er verstandig aan doet, een beetje uit het zicht te blijven. Er zijn altijd mensen die, in geval van problemen, vreemdelingen de schuld geven.”

Ik bedankte hem voor zijn raad. Voor de Tempel stonden, aan weerszijden van de trap, twee zware eiken. Achter een daarvan trok ik me terug. Niemand van het volk kon me zien, maar zelf had ik een uitstekend uitzicht op het voorportaal. Het was helemaal leeg.

Juist op dat moment trad de oudere priesteres naar buiten om de komst van de Cindicum aan te kondigen. Er viel een diepe stilte, die alleen af en toe verbroken werd door de zang van een merel, hoog in de eikenboom waarachter ik me schuil hield.

Statisch schreed de Hoge Priesteres door de poort het voorportaal op. Ze liet haar blik over de menigte gaan en maakte zegenende gebaren, die voor het hele volk bedoeld waren.

Ik stond nu nog dichterbij dan de vorige keer, maar in de schaduw van de eik was het voor haar waarschijnlijk moeilijk om mij te onderscheiden. Het gaf me de mogelijkheid haar beeld wat beter in me op te nemen. Ze intrigeerde me, en dat was na de mededelingen van vrouwe Solati alleen maar sterker geworden.

Het gebrek aan emotionele uitdrukking op haar gezicht maakte het moeilijk om haar leeftijd te schatten, maar ruwweg kwam ik op een jaar of vijfendertig, wat jonger dan ik. Dat zou betekenen dat ze al bijna dertig jaar in deze tempel opgesloten was geweest. Dertig jaar, en hoeveel jaren zouden er nog volgen? Zonder liefhebbende familieleden, zonder vrienden, zonder geliefde ... Haar enige gezelschap bestond uit de priesteressen, die zich ongetwijfeld als jaknikkers zouden gedragen en haar nooit zouden tegen spreken.

Ik voelde ineens een diepe weerzin tegen alle godsdienstige instituten, die zich niet onzagen mensen te vermorzelen alleen maar om een bedacht systeem in stand te houden. Als er al zoiets als een hogere macht bestond, dan zou zij of hij dat nooit kunnen goedkeuren. Wat zou een Grote Moeder anders willen verspreiden dan liefde voor haar kinderen, geen een uitgezonderd?

De Cindicum begon nu haar toespraak met de volgende woorden.

“Geëerde zusters en broeders. De Moeder zegene jullie allen.”

In een korte pauze liet ze nogmaals haar blik rondgaan over het verzamelde volk. De stilte bedekte het plein als een onzichtbare deken. Zelfs de merel boven mij had zijn gezang nu gestaakt.

“We leven momenteel in een tijd van onrust en verwarring. In het noorden van

Talumesi probeert een bevriend volk, ongetwijfeld met de beste bedoelingen, maar in pure onwetendheid, jullie af te leiden van de juiste weg. Luistert niet naar hen. Van hun afgoden is geen hulp of zegen te verwachten. Alleen de Moeder is in staat jullie levensgeluk te bewerkstelligen.

In het zuiden zwerven onze vijanden rond, die erop uit zijn onze geliefde nederzetting bij hun rijk in te lijven. Gelukkig is ons leger sterk en zet het zich onafgebroken in voor de goede zaak. Zij hebben daarbij – de Moeder zij dank – tot nu toe succes. Maar we betalen daarvoor een hoge prijs. Reeds verschillende van onze broeders hebben die strijd met hun leven moeten bekopen.

Dit alles vervult de Moeder met een groot verdriet. Welke moeder is bereid haar kinderen te verliezen? Zij heeft mij daarom opgedragen jullie mede te delen dat wij een afvaardiging naar de vijand moeten zenden om een staken van de gevechtshandelingen te bespreken.”

Er golfde een schok door de verzamelde menigte. Plotseling klonk een stem, die de stilte als een donderslag verbrak.

“Slap gepraat. Er is niets te bespreken. We zullen ze tot de laatste man vernietigen.”

In twee stappen was de wachtcommandant bij hem en siste hem toe: “Hoe durf je je mond open te doen terwijl de Cindicum spreekt. Nog één woord, en ik laat je door mijn mannen neersteken!”

De toegesprokene hield zich wel even in, maar de onrust verspreidde zich als een bosbrand over de mensenmassa. Op verschillende plaatsen klonk bijval. Iemand riep dat we, met de steun van Wodan, oppermachtig zouden zijn.

De mannen van de wacht deden hun best de roerige massa tot kalmte te manen, maar zonder veel succes. Het leek of een al tijdenlang smeulende onvrede tot uitbarsting was gekomen.

Ondertussen had de Cindicum zich waardig omgekeerd en was door de tempelpoort naar binnen gegaan.

Opnieuw klonk een stem uit de menigte.

“Het is allemaal de schuld van de vreemdeling. Hij heeft de Cindicum overgehaald om dit onzalige idee te verkondigen. Hij is een spion van de Romanar. Ik vertrouwde het al meteen niet, toen hij gisteren de persoonlijke zegen kreeg.”

Deze woorden vonden veel bijval. De menigte begon op te dringen en nam een dreigende houding aan. De wachtcommandant en zijn mannen probeerden ze tegen te houden, maar er was geen beginnen meer aan.

“Dood de spion! Dood de valse priesteres!” klonk het nu.

Het begon er slecht voor me uit te zien. Ik stond nu wel uit het zicht achter de brede eikenstam, maar ik kon geen kant op zonder gezien te worden. De wacht deed nog een paar pogingen om het opgehitste volk tegen te houden, maar ze moesten het opgeven.

De angst deed me sneller denken dan gewoonlijk. Als ik het er levend af wilde brengen was er nog maar één ontsnappingsroute.

Ik dook in elkaar en liep achter de vechtende mannen van de wacht om de trap op. De grote poort stond op een kier. Ik duwde ertegen, en hij gaf soepel mee. Ik glipte naar binnen en sloot hem geruisloos. Er was een zware balk, bedoeld om de deur te vergrendelen, waar ik dankbaar gebruik van maakte.

De betrekkelijke stilte in de lange gang, waarin ik terecht was gekomen, gaf me de ruimte om weer wat helderder na te denken. Er waren aan weerszijden verschillende deuren. Misschien zou er aan de achterkant van het gebouw nog een uitgang zijn. Ik keek of ik die aan het eind van de gang kon ontdekken.

Plotseling ging in de verte een zijdeur open, waaruit een aantal priesteressen kwamen. Ze droegen niet hun gebruikelijke gewaden, maar in plaats daarvan onopvallende, grauwe linnen mantels. De voorste opende een deur helemaal aan het eind van de gang, die naar een soort tuin leek te leiden. Zonder geluid te maken verdwenen ze naar buiten en de laatste sloot de deur weer zorgvuldig.

Het was duidelijk dat mijn veiligheid van beperkte duur was. Zelfs de zware sluitbalk zou het geweld van de dol geworden massa niet kunnen weerstaan. Een beetje aarzelend begon ik de gang te verkennen.

Aan de rechterkant stond een deur open. Ik stapte over de drempel en kwam in een grote, sober ingerichte kamer. Aan de wanden tapijten. In het midden een tafel, waarop een paar beschreven leien lagen. Rechts een raam, dat met een luik gesloten was.

Ineens ontdekte ik dat ik niet alleen was. Achterin de kamer, op een kussen, zat een vrouw in een met goud bestikt gewaad in een soort lotushouding. Het was de Cindicum.

Als ze al geschrokken was van mijn binnenkomst liet ze daar niets van blijken. Ze stond op, keurde me geen blik waardig, maar begon met bevelende stem te roepen.

“Dochters! Wijst deze verdwaalde onmiddellijk de deur.”

Er gebeurde natuurlijk niets. Behalve zij en ik was er niemand meer in het tempelgebouw aanwezig.

Ik maakte een kleine buiging en verstoutte me haar aan te spreken.

“Je dienaressen hebben de Tempel verlaten, hooggeëerde vrouwe. Ik vrees dat ze gevluht zijn. Het volk is in opstand gekomen.”

Nog steeds zonder mij aan te zien sprak ze op een gedecideerde toon: “Verlaat dit huis onmiddellijk.”

“Je begrijpt het niet, geëerde vrouwe. Zowel jouw leven als het mijne lopen groot gevaar. Het volk is buiten zinnen geraakt.”

Even meende ik iets van een aarzeling te bespeuren, maar ze herstelde zich.

“Ik zal ze opnieuw toespreken. Dat zal ze weer bij zinnen brengen.”

Voor ik er erg in had, had ze het raamluik weggedraaid, zodat het volle daglicht naar binnen stroomde. Het leek me geen goed idee, en al spoedig bleek dat mijn vrees gerechtvaardigd was.

De geluiden drongen nu weer in hun volle sterkte naar binnen. Ze probeerde iets te zeggen, maar het was totaal onmogelijk je verstaanbaar te maken. Plotseling klonk een harde slag tegen de houten wand achter ons. Een pijl was rakelings langs haar hoofd naar binnen geschoten en had zich in de tegenoverliggende wand geboord.

“Zie je nu hoe ernstig de situatie is? Kom mee, we moeten vluchten.”

Voor het eerst keek ze me aan.

“De plaats van de Cindicum is in het huis van de Moeder. Ik zal niet vertrekken.

Ga nu. Je kunt de achteruitgang gebruiken. Die leidt naar de tuin, en vandaar kom je in het bos. Je hebt zware overtredingen begaan, waarvoor je normaal streng gestraft zou worden. Maar op de een of andere manier heb ik het gevoel dat de Moeder het goed met je voor heeft. Ga in vrede, vreemdeling, maar ga nu snel.”

Ik aarzelde. Het stond me tegen deze vrouw hier achter te laten, maar ze leek niet op andere gedachten te kunnen worden gebracht. In ieder geval zou ik het luik weer kunnen sluiten. Ik liep ernaar toe, maar het was al te laat.

Er werd een brandende fakkel naar binnen geworpen. Onmiddellijk vatte het gordijn vlam. Er moest nu echt wat gebeuren. Ineens kreeg ik een ingeving.

“De Grote Moeder heeft mij gezonden om je te redden. Het is haar wil dat je met me

mee gaat.”

Ik zag haar bleek worden en haar mond viel open van verbazing. Ongetwijfeld was dit een ernstige heiligschennis.

“Onmogelijk. De Grote Moeder richt zich uitsluitend tot mij. Je hebt nu alle grenzen overschreden. Ze zal je vreselijk straffen.”

Als we hier nog lang bleven staan zou ze vanzelf gelijk krijgen, bedacht ik. De wandtapijten begonnen nu ook vlam te vatten. Ik kreeg er genoeg van.

“Dwaas die je bent. Welke moeder zal toestaan dat haar dochter levend verbrandt. Je gaat met me mee.”

Er vloog een tweede fakkel naar binnen en de wand tegenover het raam begon nu ook te branden. Voor het eerst zag ik emotie op haar gezicht. Ze was bang en ontredderd. Ik pakte haar bij de hand en trok haar door de lange gang naar achteren.

Bij de achterdeur gekomen viel ze op haar knieën en strekte haar armen omhoog.

“Heilige Moeder, vergeef me. Ik heb zwaar gezondigd. Ik heb me door deze vreemdeling laten bepraten en sta nu op het punt je huis te verlaten.”

Aan een haak in de muur hing nog een grauw linnen mantel. Ik pakte die en drapeerde hem om haar schouders.

“Zo kun je niet naar buiten. Hier, trek dit aan.”

Ze had nu alle weerstand opgegeven en gehoorzaamde als een klein meisje. Ineens doemde het beeld weer op van dat kind van zes jaar, dat bij haar ouders vandaan was gehaald om in deze steriele omgeving haar verdere leven te moeten slijten. Ik voelde een diep medelijden met haar en had haar wel stevig in mijn armen willen nemen. Maar ze zou het niet begrijpen en het alleen maar moeilijker krijgen.

Doordat ik de achterdeur opende ontstond een verse aanvoer van lucht, en de brand zette in volle hevigheid door. Het knetterde aan alle kanten; brandende stukken hout vielen naar beneden en flarden smeulend textiel dwarrelden rond. Op de achtergrond klonk het geschreeuw van de uitzinnige massa.

Ik nam haar bij de hand en leidde haar de tuin in. Een smal pad leidde naar een poort in de omheining. Daarachter was een bospad.

Zo snel we konden begonnen we te rennen. Dat viel nogal tegen, want haar lange gewaad bemoeilijkte het lopen aanzienlijk. Maar de geluiden achter ons werden toch geleidelijk minder. Na een kwartier merkte ik dat ze aan het eind van haar krachten begon te raken. Ik stelde voor om even te rusten.

“We kunnen hier niet lang blijven, geëerde Cindicum. Als je wat bijgekomen bent, zullen we weer verder moeten.”

Ze keek me aan en zag er triest uit.

“Noem me geen Cindicum. Ik ben die naam onwaardig. Ik ben weer gewoon degene die ik lang geleden was. Ik heette toen ... eh ... Florati.”

Ze moest even nadenken hoe haar ouders haar lang geleden hadden genoemd. Het bezorgde me een brok in mijn keel. De herinnering werd ook haar teveel. Ineens stroomden er tranen over haar wangen en ze liet haar hoofd tegen mijn schouder vallen.

Nu ze eindelijk het emotionele masker had afgelegd zag ik weer een levend mens in haar. Een meisje, dat me vaag aan iemand herinnerde. Aan mijn kleine nichtje? Ik wist het niet zeker.

In de verte was weer wat rumoer hoorbaar, dat snel dichterbij leek te komen.

“Kom mee, Florati. We zijn nog lang niet veilig. Hier, steun maar op mij, misschien loopt dat wat makkelijker.”

Maar de snelheid die we in het begin hadden haalden we niet meer. Ze strompelde

aan mijn arm voort. Achter ons werden de geluiden sterker.

“Ze kunnen niet ver meer zijn. Hier, verse voetsporen.”

De stemmen waren nu heel dichtbij. Met de moed der wanhoop trok ik haar tussen de boomstammen.

Er vloog iets langs ons heen. Voor ons, in de zachte bosgrond, bleef een zware speer rechtop staan, nog natrillend.

Ze deinsde terug en keek me aan met grote verbaasde ogen. Ineens drong tot me door aan wie ze me deed denken ...

Ik greep haar bij de arm. “Kom in godsnaam mee! Ren voor je leven ... Lisette!”

Ze keek me weer aan, nog steeds verbaasd maar met een beginnende glimlach. Ze strekte haar andere hand naar me uit, en wilde iets zeggen.

Er zoefde iets langs mijn hoofd. Plotseling zakte ze in elkaar. Een pijl had haar recht in het hart getroffen.

Ik opende mijn ogen en had geen idee waar ik was. Een kamer met gedempte verlichting. Op de bank tegenover me lag iemand. Het was heel stil.

Het duurde geruime tijd voor ik mezelf weer wist te plaatsen. Dit was de huiskamer van mijn vriendin. Maar wat was er met haar aan de hand? Ik sprong overeind en liep om het tafeltje heen.

Lisette lag in een vreemde houding, half onderuit gezakt, op de bank. Ik noemde haar naam, maar ze reageerde niet. Ze zag wasbleek en voelde koud aan. Ik kon geen polsslag meer waarnemen.

De nachtmerrie was werkelijkheid geworden.

VIII

Ontzet staarde ik naar het levenloze lichaam, voor me op de bank. Een golf van paniek trok door mijn lijf, en kneep mijn keel dicht. Ik moest wat doen, maar mijn hersens weigerden iedere dienst en ik stond verlamd naar het tafereel te kijken.

Na een paar minuten, die ik als uren ervoer, begon er iets van ratio in me terug te keren. Was het wel waar wat ik dacht? Had ik wel goed gekeken?

Er kwam een gesprek naar boven dat ik een tijdje geleden met Lisette had gehad. Het ging over hypnose en in een trance raken.

“Zo'n diepe trance”, had ze gezegd, “zou je kunnen zien als een tijdelijk loskoppelen van lichaam en geest. Sommige mensen ervaren dat ook werkelijk zo, en kunnen het gevoel hebben dat ze op twee plaatsen tegelijk zijn. Als het wat langer duurt, gaat het lichaam als het ware op een laag pitje. Een soort energiebesparingsstand. De temperatuur daalt en alles functioneert trager.”

Natuurlijk, dat ik daar niet eerder aan gedacht had! Iemand gaat niet zómaar dood. Ze was gewoon in een diepe trance geraakt. Hoopte ik tenminste ...

Er schoot me een oud trucje te binnen, dat ik weleens op tv had gezien. Ik pakte een make-upspiegeltje dat op tafel lag, stopte het een paar minuten in de vriezer en hield het toen voor haar neus. Met regelmatige tussenpozen besloeg het even. Opgelucht liet ik me naast haar op de bank vallen.

“Altijd heel voorzichtig wakker maken” had ze me ingeprent. Ik noemde een paar maal haar naam en streek haar zachtjes door het haar. Het duurde even, maar toen bewoog ze haar hoofd en opende haar ogen. Maar ik had de indruk dat ze me niet zag. Ze sprak zachtjes voor zich uit, en het kostte me wat moeite om te verstaan wat ze zei.

“*Sor cla?*” Het was de taal van Julius en betekende, voor zover ik wist, “waar zijn we?”

“Rustig maar. Je bent veilig in je eigen huis.”

Maar ze leek het niet te begrijpen en mompelde verward terug.

“*Sadvi ci? Padv?*” (“Wie ben jij? Padu?”)

Ineens begreep ik dat die taal de enige was die ze op dit moment kon spreken en verstaan. Ze was nog grotendeels in het verleden en maar een klein beetje in het nu.

Ze huiverde. “*Soi fruit.*”

Dat was niet moeilijk om te vertalen. Ik sloeg een deken om haar heen en drukte haar stevig tegen me aan.

Koortsachtig bladerend in het stuk van Julius probeerde ik me verstaanbaar te maken.

“*Sio Padv dori cvmv. Soi Bert di.*” (“Lang geleden was ik Padu. Nu ben ik Bert.”)

“*Bert?*” Zo te zien kon ze er nog steeds geen touw aan vast knopen. Ik voelde weer een opkomende paniek, draaide haar gezicht naar me toe en riep wat harder dan ik bedoeld had.

“*Si! Soi Bert, v sadvi Lisette!*” (“Ja! Ik ben Bert, en jij bent Lisette!”)

Ik weet niet waar het door kwam. Doordat ik haar aankeek, door m'n stemverheffing, door het noemen van haar naam? Veel later zei ze zelf, in een romantische bui, dat het kwam doordat ik onze namen samen had genoemd. Maar hoe het ook zij, eindelijk leek ze weer volledig bij haar positieven te komen.

“Bert! Wat is er gebeurd? Waarom schreeuw je zo?”

Van puur geluk drukte ik haar nog steviger tegen me aan en kuste haar voorhoofd en haar beide wangen. Maar een oud stukje in mezelf stak de kop op en zei, dat we gewoon

maar vrienden waren en dat het ook wel een beetje minder kon. Ik liet mijn armen wat verslappen. Maar ze trok ze weer naar zich toe, en nestelde zich nog dichter tegen me aan.

“Houd me nog even stevig vast, Bertie. Op sommige momenten moet een mens niet alleen zijn.”

De afgelopen dagen had ik heel wat moeten doorstaan, maar het leek me een lage prijs voor dit ene kostbare moment.

Ik had haar van warme thee voorzien, haar zo comfortabel mogelijk op de bank geïnstalleerd, en vroeg me af wat ik verder nog zou kunnen doen. De schrik bij het zien van dat roerloze lichaam zat nog steeds in mijn lijf, en ik wilde niets nalaten dat haar welbevinden zou kunnen bevorderen.

“Gaat het weer een beetje, meisje?”

Toen ik haar voor de eerste keer zo genoemd had, een paar jaar geleden alweer, was ze boos geworden. Dat was de toon waarop je tegen een kind sprak. Hoe ik het in m'n hoofd haalde!

Maar er was veel veranderd sinds die tijd. Ze keek me aan, met ogen die warmte uitstraalden.

“Het gaat wel goed, Bert. Ik had even wat tijd nodig, want ik kwam van heel ver.”

Ik wilde haar alle tijd gunnen en vroeg niet verder. Maar nu ze eenmaal begonnen was, kwamen de ervaringen spontaan naar boven.

“Ik was op diezelfde plek waar ik al eerder van gedroomd had. Helemaal alleen in een grote kamer. Het was of iedereen me in de steek had gelaten. Ik heb me nog nooit zo eenzaam gevoeld. Ik zat daar maar, op een kussen, in de hoop dat ik een ingeving zou krijgen die me verder zou kunnen helpen. Maar er kwam niets, helemaal niets.”

De herinneringen waren zo levendig dat ze zich op begon te winden.

“Het was niet eerlijk! Altijd had ik mijn best gedaan om iedereen te helpen en raad te geven. Ik probeerde ze uit te leggen dat praten soms verstandiger is dan vechten. Maar in plaats van waardering kreeg ik alleen maar boosheid. Buiten hoorde ik het volk schreeuwen, met stemmen vol haat. En mijn dienaressen hadden me in de steek gelaten.”

Ik sloeg mijn arm weer om haar heen, en ze kalmeerde wat.

Ze vertelde dat er ineens een vreemdeling binnenkwam, tegen alle regels. Een man nog wel, in dat huis, waar alleen vrouwen waren. En hoe verbijsterd ze daarover was.

Daarna werd haar relaas onsamenhangend. Ze had het over pijlen die geschoten werden, en over een brand. De vreemdeling had gezegd dat ze moest vluchten. Maar dat kon niet, omdat ze het huis nooit mocht verlaten. Tenslotte had ze het toch gedaan, en zich heel erg schuldig gevoeld.

Ze moest even diep nadenken wat er toen was gebeurd. Iets met een bospad, en mensen waardoor ze achternagezeten werden. Er werd iets naar ze gegooid en ze was erg geschrokken. De vreemdeling had haar bij de arm gepakt, en haar naam geroepen. En ineens was het of ze hem herkende, als iemand die haar heel dierbaar was, en ze was heel blij geweest om niet meer eenzaam te zijn.

“En toen werd alles zwart om me heen” besloot ze.

Ik had geruime tijd nodig om het allemaal te verwerken. We zaten samen op de bank. De kamer was maar spaarzaam verlicht, maar het hinderde ons niet. De oude hangklok van Lisettes oma sloeg tweemaal. Daarna was het weer stil, buiten in de nacht, en binnen.

“Weet je wie die vreemdeling was?” zei ik. Ze keek me aan.

“Ja. Moet ik je dat nog uitleggen?”

Ondanks het late uur waren we allebei helder en vol gedachten. Pas nu was ze op het idee gekomen om naar mijn ervaringen te vragen. Ik vertelde haar de hele geschiedenis. Het voelde alsof we het over een reis hadden die we samen hadden gemaakt. Maar een vakantiereisje was het niet geweest.

“Hoe kwam het eigenlijk dat jij ook in trance was” vroeg ik. Ze reageerde een beetje schuld bewust, hoewel dat niet mijn bedoeling was geweest.

“Stom, stom. Ik had me voorgenomen een beetje op te letten of het wel goed ging met jou. Ik vroeg me af waar je nu was en wat je meemaakte. Toen kwamen er weer een paar van die vervloekte zinnestukjes van Julius bij me naar boven, en heb ik m'n plicht verzaakt en ben in slaap gevallen. Klungelig. Een mooie begeleidster heb je gehad.”

“Ik had geen betere kunnen hebben” wierp ik tegen. “Je bent nota bene met me mee gegaan, om samen naar dat vorige leven te kijken. Je hebt het helemaal niet slecht gedaan, meisje.”

Die woorden hadden een onverwachte uitwerking. Ze veerde op.

“Hé, nu je dat zegt, er was nog iets, Bert. Weet je nog, die keer dat ik in het ziekenhuis was beland, een paar jaar terug?”

Dat wist ik nog heel goed. Ze had een acute blindedarmonsteking, en bij de operatie was er iets mis gegaan. De artsen zeiden achteraf dat het allemaal wel meeviel, maar ik wist wel beter. Ze had op het randje van de dood gelegen. Toen ze weer bij bewustzijn kwam had ze een verhaal over een prachtig wit licht, en een omgeving die alleen maar liefde uitstraalde.

“Zo'n ervaring had ik nu weer. Eerst was alles zwart om me heen, en toen kwam ik in een landschap met de prachtigste kleuren. Er was licht en liefde, ik weet er eigenlijk geen goede woorden voor te vinden.

De Grote Moeder zelf sprak tegen me. Ik zag haar niet, het leek meer een stem in mijn hoofd, maar het voelde heel liefdevol.

'Welkom in mijn werkelijke huis, dochter.'

'Ik heb gefaald, Moeder, mijn leven is één grote mislukking.'

'Je hebt het helemaal niet slecht gedaan, meisje. Je hebt gedaan wat ik wilde dat je zou doen. De mensen laten zien dat je conflicten ook anders kunt oplossen dan door vechten alleen. Dat liefde voor de medemens de belangrijkste kracht is. De anderen waren nog niet toe aan dat idee, maar zelfs al heb je er maar één overtuigd, dan is het niet voor niets geweest.'

Ik vroeg haar wat er nu verder ging gebeuren.

'Rust hier uit zolang je wilt. Er komt een moment waarop je klaar bent voor een nieuwe taak. Dan zul je weer terugkeren naar de aarde. Maar waar je ook bent, mijn liefde voor je is overal, en onvoorwaardelijk.'

“Sta je nu nog steeds zo negatief tegenover geloof?” vroeg ik, nadat we een tijdje in gepeins verzonken waren geweest.

“Dat is alleen maar erger geworden. Tempels, kerken, priesteressen, pastoors, dominees, ik moet er echt niets meer van hebben. Het leidt alleen maar tot moord en doodslag.”

“Maar wat je me zojuist vertelde was toch wel heel mooi. Vind je dat dan ook niks?”

“Ja maar dat was écht. Ik heb het zelf ervaren. Dat is toch geen geloof?”

“Voor jou misschien niet meer. Maar anderen zullen op hun beurt jouw verhaal niet geloven, en je een zweverig type vinden. Tot ze ooit zelf zoiets meegemaakt hebben.

Er is niets mis met ergens in geloven. Zolang het maar op je eigen ervaring en overtuiging is gebaseerd. Aángepraat geloof, dat is iets verschrikkelijks.”

Ze dacht er even over na.

“Je hebt gelijk! Eigenlijk is het heel logisch. De wereld is zo oneindig groots, dat hij voor ons mensen nooit helemaal te doorgronden zal zijn. De wetenschap vertelt ons heel interessante dingen, hoe atomen in elkaar zitten en hoe het heelal is ontstaan. Maar wáárom die wereld er is, daar hebben die geleerden geen antwoord op. En dan kun je alleen maar terugvallen op je eigen, persoonlijke ervaring.”

“Vertrouw alleen degenen die twijfelen” zei ik. “Hoed u voor hen die zeggen de antwoorden te hebben. Want zij zijn de valse profeten.”

“Amen” zei Lisette. En toen schoten we in een onbedaarlijke lachbui.

“Hoe lang kennen we elkaar nou al?” vroeg ik. De klok had al een paar maal opnieuw geslagen, maar we waren te opgewonden door alle emoties om er aandacht aan te schenken.

“Laat 's kijken ... zo'n dikke tweeduizend jaar.”

“Ik bedoel in dit leven, zweefster. Maar goed, het doet er ook niet toe.”

“Het is in ieder geval tot nu toe de beste tijd van mijn leven geweest, Bert. Ik had nooit gedacht dat een vriendschap zo intens kan zijn.”

Weer was het even stil. Ik voelde een lichte tinteling in de atmosfeer tussen ons.

Toen nam ik het woord.

“Lisette, ik ga nog één keer iets zeggen in dat taaltje van die Romein. En daarna wil ik het nooit meer horen.”

Ze keek me aan, in een gespannen afwachting.

“Tets wat ik nog nooit tegen je gezegd heb. Misschien omdat ik aan mezelf twijfelde. Of misschien omdat ik bang was voor jouw reactie.”

“Wat mag dat dan wel zijn? Je maakt me nieuwsgierig.” Verbeelde ik het me, of trok er inderdaad een lichte blos over haar wangen?

“*Loboi dvis.*”

“Zoek het maar op. Het staat in het stuk van Julius.” voegde ik er nog aan toe, maar dat was niet nodig geweest. Ze keek me stralend aan.

“Ik hoef het niet op te zoeken, Bertie” zei ze, terwijl ze me stevig omhelsde. “En ik kan hetzelfde tegen jou zeggen.”

*Kees Niestadt
April 2010*